

KOULUUN LÄHELTÄ JA KAUKAA

Etäopetus erityistilanteissa

Tarja-Riitta Hurme

Riikka Laamanen

KOULUUN LÄHELTÄ JA KAUKAA

Etäopetus erityistilanteissa

Tarja-Riitta Hurme
Oppimistutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Riikka Laamanen
Etäopetuksen koordinointihanke, Turun Sivistystoimiala

Kansikuvat: Ruska Berghäll

Etäopetuksen koordinointihanke 2014
www.etaopetus.fi

JOHDANTO

Lapsen tavanomaisen koulunkäynnin muuttuessa tai estyessä joudutaan miettimään, millä tavoin lapsen osallistuminen koulutyöhön voitaisiin järjestää. Koulutyöhön osallistumisen lisäksi pyritään turvaamaan lapsen oppimispolun mahdollisimman sujuva jatkuminen. Tilanteesta riippuen oppimispolun jatkumista voidaan osittain tukea etäopetuksen avulla. Etäopetus voidaan toteuttaa esimerkiksi Etäkoulu Kulkurin verkkokoulussa perheen muuttaessa ulkomaille tai perheen jo asuessa ulkomailla lasten koulunkäynnin alkaessa. Etäopetus mahdollistaa pitkäaikaissairaiden lasten osallistumisen, sairaalaopetuksen tai kotiopetuksen lisäksi, myös oman luokan opetukseen. Tällöin ensisijaisena tavoitteena ei välttämättä ole oppisisältöjen oppiminen, vaan lapsen sosiaalisen verkoston ylläpitäminen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan etäopetuksen järjestämistä lapsen sairastuessa tai perheen muuttaessa ulkomaille. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten eri-ikäisten oppilaiden etäopetus on järjestetty, ja miten etäopetuksen avulla on voitu tukea koulutyöhön osallistumista. Etäopetukseen osallistumista selvitetään *lapsen, huoltajan ja opettajan* näkökulmista. Seuraavaksi esitellään tutkimuksen toteutukseen liittyviä asioita. Tämän jälkeen keskitytään tarkastelemaan pitkäaikaissairaiden lasten etäopetuksen toteuttamiseen liittyviä teemoja. Lopuksi paneudutaan ulkomailla asuvien suomalaislasten etäopetukseen liittyviin teemoihin.

Miten tutkimus toteutettiin

Tutkimus on osa Opetushallituksen rahoittamaa etäopetuksen koordinoitihanketta (www.etaopetus.fi), jota hallinnoi Turun kaupungin sivistystoimiala. Tutkimuksen toteutti Turun yliopiston Oppimistutkimuksen keskus (www.otuk.utu.fi) yhteistyössä Opetushallituksen kanssa. Yhteistyötä tutkimuksen toteutuksessa tehtiin eSKO-, Lumi- ja Satula-etäopetushankkeiden sekä Etäkoulu Kulkurin verkkokoulun kanssa.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat etäopetukseen osallistuneet lapset, heidän huoltajansa ja opettajansa. Etäopetuksen osallistumiseen syitä olivat joko vakava sairastuminen tai perheen asuminen ulkomailla. Lapset, huoltajat ja opettajat täyttivät heille suunnatun verkkokyselyn huhtikuussa 2013. Kehittämishankkeiden koordinaattoreille ja Etäkoulu Kulkurin koulunjohtajalle ja pääsuunnittelijalle lähetettiin sähköpostitse pyyntö välittää linkki verkkokyselystä oman verkostonsa huoltajille ja opettajille. Linkki lasten kyselyyn lähetettiin huoltajien kautta ja huoltajaa pyydettiin tarvittaessa auttamaan lasta kyselyyn vastaamisessa. Kyselyn yhteydessä huoltajilta ja opettajilta tiedusteltiin mahdollista halukkuutta osallistua teemahaastatteluun. Vapaaehtoisille lähetettiin lokakuussa sähköpostitse tiedustelu mahdollisesta haastatteluun osallistumisesta. Teemahaastattelut toteutettiin marraskuussa 2013 joko puhelimitse tai Skypeä käyttäen, ja niistä tehtiin audiotallenne.

Verkkokyselyihin vastasi 11 lasta, 15 huoltajaa ja 22 opettajaa. Lasten verkkokyselyssä oli sekä avoimia kysymyksiä että etäopetukseen liittyviä väittämiä. Avointen kysymysten avulla selvitettiin millaisessa tilanteessa lapsi oli osallistunut etäopetukseen, kuinka usein etäopetusta oli järjestetty, missä

oppiaineissa lapset olivat olleet mukana etäopetuksessa sekä millaisia laitteita sovelluksia ja ohjelmistoja lapset olivat käyttäneet. Väittämien avulla selvitettiin, millaisia tehtäviä lapset olivat tehneet etäopetuksessa. Väittämien avulla selvitettiin myös, millainen merkitys etäopetuksella oli sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen ja oppimisen kannalta lasten omien näkemysten mukaan.

Huoltajille suunnattuun verkkokyselyyn vastasi 13 äitiä ja kaksi isää, joiden lapset olivat iältään 9-11-vuotiaita (9 lasta) ja 15-16 –vuotiaita (4 lasta). Ulkomailla asuvien lasten huoltajista verkkokyselyyn vastasi viisi äitiä, joiden lapset olivat iältään 9-10 –vuotiaita. Verkkokysely koostui avoimista kysymyksistä, joiden avulla selvitettiin huoltajien kokemuksia etäopetuksen järjestämisestä sekä heidän käsityksiään etäopetuksen merkityksestä oppimisen, perheen ja lapsen sosiaalisten suhteiden säilymisen kannalta. Teemahaastatteluun osallistui yhteensä 8 vanhempaa. Teemahaastattelujen avulla syvennettiin verkkokyselyssä esiin nousseita teemoja.

Opettajille suunnatussa verkkokyselyssä avointen kysymysten avulla selvitettiin etäopetuksen järjestämiseen liittyviä asioita, esimerkiksi millaisia laitteita ja ohjelmistoja etäopetuksessa oli käytetty, miten opettajan mahdolliset poissaolot huomioitiin etäopetuksessa, ja millaista pedagogista tukea opettajat olivat saaneet etäopetuksen järjestämiseen. Lisäksi verkkokyselyn väittämien avulla selvitettiin opettajien näkemyksiä tekijöistä, jotka vaikuttavat etäopetuksen onnistumiseen lapsen oppimisen kannalta, ja mitkä tekijät ovat tärkeitä lapsen oppimisen ohjaamisessa etäopetustilanteessa. Opettajille suunnattuun verkkokyselyyn vastasi 18 nais- ja 4 miesopettajaa. Etäkoulu Kulkurin verkkokoulusta seitsemän opettajaa vastasi verkkokyselyyn. Yläkoulussa tai yläkoulun oppiaineita opetti yhteensä kahdeksan opettajaa, ja alakoulussa tai alakoulun oppiaineita kahdeksan opettajaa. Lisäksi viisi opettajaa työskenteli eri luokka-asteilla (esimerkiksi luokilla 3-9 tai yläkoulu ja lukio) ja kolme opettajaa opetti erityisluokkaa tai -ryhmää. Sairaalahoidon opettajia oli kaksi, ja yhdellä opettajalla oli koordinoituvastuu etäopetuksen järjestämisestä omalla paikkakunnallaan. Sairastuneen lapsen etäopetuksessa oli ollut mukana yhteensä 15 opettajaa. Etäopetusta oli järjestetty lapsen ollessa sairaalahoidossa tai hänen ollessaan kotihoidossa. Teemahaastattelujen avulla syvennettiin verkkokyselyssä esiin nousseita teemoja. Teemahaastatteluun osallistui yhteensä 8 opettajaa. Verkkopettajien haastattelussa selvitettiin erityisesti verkkokurssilla käytettyjä työskentelytapoja sekä opettajien näkemyksiä tulevaisuuden etäopetuksesta.

Tutkimusaineisto koostuu siis lapsille, huoltajille ja opettajille suunnatuista verkkokyselyaineistoista, sekä huoltajien ja opettajien audiotallennetuista teemahaastatteluista. Verkkokyselyaineiston avoimiin kysymyksiin tallentuneet vastaukset luokiteltiin sisällönanalyysin avulla. Väittämien analysoinnissa käytettiin kvantitatiivisia perusmenetelmiä. Teemahaastatteluaineistot luokiteltiin sisällönanalyysin avulla. Raportissa aineistoon pohjautuvissa esimerkeissä lasten nimien sijasta käytetään ainoastaan sanaa lapsi tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden yksityisyyden suojaamiseksi. Aineistosta esiin nostetut lasten ajatukset sekä huoltajien ja opettajien näkökulmat on merkitty kursivoidulla tekstillä.

ETÄOPETUS PITKÄAIKAISSAIRAIDEN LASTEN KOULUKÄYNNIN TUKENA

“Yks suurimmist asioist oli se, että koulu ei jättänyt häntä yksin”

Koulun merkitys lapsen elämässä on keskeinen, sillä lapsi viettää koulussa paljon aikaa. Lapsi ja hänen perheensä saattavat joutua tilanteeseen, jossa normaali koulunkäynti estyy tilapäisesti tai pysyväisluontoisesti esimerkiksi pitkäaikaissairauden tai loukkaantumisen takia. Sairaalassa olonsa aikana lapset siirtyvät sairaalaopetuksen piiriin. Sairaalakoulussa lapset osallistuvat opetukseen erillisessä luokkatilassa tai heille annetaan vuoteenvierusopetusta. Tämän lisäksi pyritään säilyttämään yhteys lapsen omaan kouluun ja luokkaan etäyhteyden avulla. Sairaalajakson päätyttyä monissa kunnissa opettaja käy pitkäaikaissairaahan lapsen kotona antamassa opetusta, esimerkiksi kaksi kertaa viikossa kahden tunnin ajan. Kotiopetuksen määrä vaihtelee lapsen voinnin ja kuntien resurssien mukaan. Tieto- ja viestintäteknikan sovellukset ja ohjelmistot mahdollistavat etäyhteyden järjestämisen myös lapsen siirtyessä kotihoitoon. Näissä tilanteissa tarvitaan monien tahojen yhteistyötä, jotta perhe voisi keskittyä lapsen tukemiseen ilman huolta koulutyön järjestämisestä ja sosiaalisten suhteiden katkeamisesta. Etäopetus on yksi tärkeä lisä pitkäaikaissairaahan lapsen koulupolun turvaamisessa. Maassamme toimivissa pitkäaikassairaiden lasten etäopetushankkeissa (eSKO, Lumi ja Satula -hankkeet sekä jo päätynyt VIRTÄ-hanke) kehitetään toimintamalleja lapsen koulunkäynnin jatkumiseksi osana oman luokan toimintaa. Kehittämishankkeiden toimijat myös auttavat perheitä etäopetuksen järjestämisessä. eSKO-hanke palkittiin toiminnastaan vuonna 2013 Campus Awards -palkinnolla, ja hankkeen verkkosivuilta löytyy myös opas pitkäaikaissairaahan lapsen etäopetuksen järjestämiseksi (ks. Mantila, Mämmilä, & Huttunen, 2010).

Tutkittua tietoa sairastuneen lapsen etäopetuksen järjestämisestä on löydettävissä melko vähän. Euroopassa on käynnissä monia etäopetukseen liittyviä hankkeita, joiden lähtökohtana on lapsen oikeus saada opetusta ja tavoitteena on säilyttää lapsen yhteys omaan luokkaansa ja opettajaansa sairastumisesta huolimatta. Yksi tällainen projekti oli Belgiassa vuosina 2005–2007 toteutettu ASCIT -projekti (*Again at my school by fostering communication through interactive technologies for long term sick children*, di Fiore, ym., 2013), jonka tavoitteena oli tarjota pitkäaikassairaille lapsille yhteydenpitomahdollisuus kodin tai sairaalan ja koulun välille. Yhteydenpito perustui audiovisuaaliseen tekniikkaan, minkä avulla lapsi liikkui 3D-tekniikalla rakennetussa virtuaalimaailmassa. Lapsi loi mieleisensä virtuaalisen roolihahmon, eli avatarin ja sai siten siten kokea ympäristön itselleen mieluisaksi. Virtuaalimaailmassa lapsi voi liikkua omassa koululuokassaan ja tavata siellä luokkatovereitaan. Lapset rohkaistuivat käyttämään pelimäistä ympäristöä ja viettämään siellä runsaasti aikaa, sekä samalla tekemään omassa kotiluokassa tehtyjä koulutehtäviä. Eri oppiaineita oli myös mahdollista opiskella lukujärjestyksen mukaan. Koulutehtävien tekeminen ja opiskelu ei ollut sidottua oman luokan opetukseen, sillä opettajan oli mahdollista jättää tehtävät oppilaalle virtuaaliseen 3D-luokkaan (di Fiore, ym., 2013).

Yhteys kavereihin on se ykkösjuttu - etäopetuksen tavoitteena sosiaalisen verkoston säilyminen

Ensimmäiseksi tarkastelemme lyhyesti, millaisia laitteita ja ohjelmistoja pitkäaikaissairaiden lasten etäopetuksessa on käytetty. Seuraavaksi tarkastelemme lasten verkkokyselyaineiston sekä huoltajien ja opettajien verkkokyselyaineistojen ja teemahaastatteluaineistojen avulla etäopetuksen järjestämiseen liittyviä asioita sekä etäopetuksen merkitystä lasten sosiaalisten suhteiden, oppimisen ja perheiden kannalta.

Lasten verkkokyselyyn vastanneista pitkäaikaissairauden vuoksi etäopetukseen oli osallistunut kolme tyttöä ja kaksi poikaa. Lisäksi yksi etäopetukseen osallistunut poika oli loukkaantunut urheiluun liittyvässä onnettomuudessa. Lapset olivat verkkokyselyyn vastatessaan 11-19 -vuotiaita. Neljä lasta oli osallistunut etäopetukseen terveydentilan vaatiessa infektioeristyksessä olemisen hoitotoimenpiteiden jälkeen. Yksi lapsista kertoi tilansa vaatineen psykiatrista hoitoa. Verkkokyselyaineistosta ei selviä, millainen lasten terveydentila on tällä hetkellä. On siis mahdollista, että etäopetukseen osallistuminen on päättynyt, ja vastaukset kuvaavat lasten ajatuksia siitä tilanteesta, kun he osallistuivat etäopetukseen.

Laitteet ja ohjelmistot etäopetuksessa

Verkkokyselyn avulla selvitettiin millaisia laitteistoja ja ohjelmistoja lapset olivat käyttäneet etäopetuksessa. Lapset olivat käyttäneet etäopetuksessa pöytäkoneetta tai kannettavaa tietokonetta, tablet-laitetta, kuulokemikrofonia ja web-kameraa. Yhteys luokkaan tai opetustilanteeseen oltiin muodostettu Skypen ja Adobe Connectin avulla. Etäopetuksen määrä vaihteli lasten tilanteiden mukaan. Yksi lapsista kertoi olleensa etäyhteydessä opettajaan kerran viikossa. Kahdella lapsella oli etäopetusta muutaman kerran viikossa. Näistä lapsista toinen kertoi tarkasti että etäopetusta oli *“maanantaina 1½h, tiistaina 1h, keskiviikkona 2½h, torstaina 1h”*. Kaksi lasta oli osallistunut etäopetukseen päivittäin.

Huoltaja kuvasi haastattelussa etäopetuksessa käytettyjä teknisiä järjestelyjä seuraavasti:

“Se Connect Pro-systeemi, ja se toimi hirveen hyvin kotona mutta sairaalassa se ei aina toiminut ihan aukotta. Tai siin oli alkuu sellaisii pieniä ongelmii, et ääntä ei saatu kuuluviin tai kuvaa ei saatu näkyviin vaik ääni kuulukin. Suurin ongelma siinä oli se, et hänellä oli irralliset kuulokkeet, ni se ääni kiersi kauheesti niitten kuulokkeitten kautta, et se oli jotenki kurjaa hänen mielest....mut opettaja tiesi itse niin paljon siitä tekniikasta, ni kesken oppitunnin kun mä vaan soitin hänelle, ni hän neuvo et mitä tehdään ja me saatiin se toimimaan useimmiten ihan niitten ohjeitten mukaan.”

Huoltajien haastatteluista ja verkkokyselyistä selviää, että pitkäaikaissairaana lapsen etäopetusta järjestettiin sekä sairaalassa että kotona hoitajakson päätyttyä. Sairaalassa lapset saivat myös vuoteenvierusopetusta. Kotiutumisen jälkeen oma opettaja kävi kotona opettamassa parina päivänä

viikossa. Etäyhteyden avulla lapset seurasivat oppitunteja ja osallistuivat tuntien kulkuun Skypeen tai Adobe Connect -ohjelmiston välityksellä. Toisilla lapsilla yhteys kouluun oli yksisuuntainen, ja he saivat seurata luokassa tapahtuvaa opetusta etäyhteyden välityksellä. Välitunneilla etäyhteys oli samanaikainen ja oppilaat saivat keskustella toistensa kanssa. Opettajaan oltiin yhteydessä myös puhelimitse tai koti-koulu-ohjelmiston (joita ovat esimerkiksi Fronter, Helmi ja Wilma) välityksellä. Kolme huoltajaa kuvasi verkkokyselyssä lapsensa etäopetuksen järjestämistä seuraavasti:

”Skypen välityksellä Englannista 3-4 x/viikko (a'30 min-1 h) sairaalakoulun kanssa. Kotiutumisen jälkeen englannin tunnit koulun nettiyhteyden kautta oppitunnilla mukana.”

”Kotona skype yhteys luokkahuoneeseen. Poikani sai seurata luokkaopetusta ja samalla osallistua. Sairaalajaksolla vuoteenvierus opetusta. Kotona kahdesti viikossa kotiopetusta.”

”Oman ja sairaalakoulun yhteistyönä. Hän sai tablettitietokoneen, jolla hän voi pitää yhteyttä opettajaansa kerran viikossa. Kokeilussa on saksan kieli. Muuten opiskelu on ollut itsenäistä opiskelua ilman opetusta”

Haastattelussa huoltaja kuvasi lapsensa etäopetusta seuraavasti:

”Se oli vaan ne tietyt, eikä niitäkään ollu joka viikko.. et mä en nyt muista kuinka monta kertaa se oli yhteydes sinne, mut se oli määrätty, joku matematiikka esimerkiks oli, ja olisko ollu kemia tai fysiikka, jompikumpi oli sit toinen. Aina se niille sit osallistu...se autto paljon sit ku meil rupes se kotiopettaja käymään kaks kertaa viikos, kaks tuntii päiväs. Ei saanu enemppä kuin sen neljä tuntia viikossa, et muuten se teki itekseen omin nokkines läksyi. Mun mielest se olis saanu olla enempi mut onneks ei koulu kärsiny siit.

Edellä esitetyistä esimerkeistä ilmenee, että sairastuneen lapsen etäopetuksen järjestäminen voi viedä hieman aikaa, mikäli koulussa ei ole ennen järjestetty etäopetusta. Joidenkin lasten etäopetuksessa oli hyödynnetty samanaikaista vuorovaikutusta tietokoneen ja Skype-yhteyden avulla. Toisten lasten etäopetus kulminoitui yhteydenpitoon aineenopettajan kanssa. Nämä esimerkit tuovat hyvin esille sen, että alakouluikäisten lasten etäopetuksen järjestäminen on yleisesti ottaen helpompaa, koska luokanopettaja vastaa miltei kaikkien opetettavien aineiden opetuksesta. Yläkouluissa opetus on aineenopettajien vastuulla, ja etäopetuksen järjestäminen on hieman mutkikkaampaa, muttei missään nimessä mahdotonta. Opetuksen järjestämiseen kotiopetuksena ja sen lisäksi etäopetuksena saattaa vaikuttaa kotikunnan resurssit ja opettajan halukkuus tieto- ja viestintätekniikan käyttöön omassa opetuksessaan. Lisäksi huoltajan kuvaamasta tilanteesta on jo saattanut kulua jonkin aikaa. Laitteiden ja ohjelmistojen kehittymisen lisäksi tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttö on tullut vahvasti esiin parin viime vuoden aikana. Osa vanhemmista koki, että (etä)opetusta olisi voinut olla useammin, ja lapsi joutui opiskelemaan liikaa yksin. Itsenäinen opiskelu ilman opetusta vaatii lapselta todella paljon kurinalaisuutta ja oman oppimisen ohjaamisen taitoja, mikä on vielä vaativampaa sairaudesta toipumisen yhteydessä. Koulutyön järjestämiseen ja oppimiseen liittyviin ratkaisuihin vaikuttaa

kuitenkin ensisijaisesti lapsen tilanne ja meneillään olevan hoidon vaatima aika. Suunnitelmat etäopetuksen järjestämisestä tehdään vanhempien, kotikoulun ja sairaalakoulun yhteistyönä.

Yhteys luokkaan ja kavereihin voimavarana

Seuraavaksi verkkokyselyn avointen kysymysten avulla selvitettiin lasten ajatuksia etäopetukseen osallistumisesta, mikä etäopetuksessa oli heidän mielestään ollut mukavinta ja mikä ikävintä. Lasten mielestä mukavinta oli ollut:

”Se, että näen luokkakavereita/omaa luokkaa yleensäkin.”

”ei tarvitse välttämättä istua niin on parempi olla”

”nähdä ja kuulla kaveri ja pelleillä niitten kanssa”

Lasten mielestä ikävintä oli ollut:

”Yhteyksien toimimattomuus/epäsäännölliset opiskeluajat”

”vaikeudet saada puheesta selvää”

”maata sängyssä”

Avomiin kysymyksiin tallentuneiden vastausten perusteella on selvää, että lapsista mukavinta on ollut yhteys luokkakavereihin. Etäopetuksen merkitystä lapsille selvitettiin tarkemmin väittämien avulla. Aineistosta nousee esiin se, että jotkut lapsista eivät kokeneet tärkeänä sitä, että etäyhteyden avulla on mahdollista pitää yhteyttä kavereihin. Tähän saattaa vaikuttaa lapsen ikä, terveydentila ja lapsen käytettävissä olevat laitteet. Isommat lapset käyttävät älypuhelimia ja sosiaalista mediaa yhteydenpidossa kavereiden kesken, ja yhteydenpito kavereihin saattaa säilyä miltei ennallaan sairastumisesta huolimatta. Toisaalta hoitojen sivuvaikutusten takia lapsella saattaa tulla muutoksia ulkonäköön. Tästä syystä lapsi ei ehkä haluakaan vuorovaikutteista etäyhteyttä oppitunnilla. Vaan hän mieluummin seuraa opetusta ja luokan tapahtumia etäyhteyden välityksellä. Näitä lapsen omia toiveita pitää ehdottomasti kunnioittaa ja toimintaa kannattaa suunnitella siten, että lapsella on etäopetustilanteessa mahdollisimman mukava ja turvallinen olo. Avointen kysymysten ja väittämien perusteella voidaan sanoa, että lapsista on ollut mukavaa se, että he ovat saaneet seurata opetusta ja luokan tapahtumia etäyhteyden välityksellä. Etäyhteyden avulla on voitu ylläpitää lapsen kuulumista luokan sosiaaliseen verkostoon.

Ikävintä lapsista olivat tekniikkaan liittyvät ongelmat, jotka olivat aiheuttaneet yhteyksien pätkimistä, ja puheesta oli ollut vaikea saada selvää. Lapsista tuntui ikävältä myös epäsäännölliset opiskeluajat. Luokan työskentelyyn osallistumiseen on saattanut vaikuttaa yhteyksien toimimattomuuden lisäksi myös meneillään olevan hoitajakson vaikutukset lapsen vointiin. Joistakin lapsista oma tilanne ja etäopetukseen osallistuminen on tuntunut ikävältä ja jopa stressaavalta. Eräs huoltaja kuvaa lapsensa kokemaa ahdistusta seuraavasti:

“Se oli ihan loistohomma siihen asti kun hän kyllästy siihen. Luulen, et siin vaihees hänt alko elämä potkii nii paljo päähän muutenkin et kun se painajainen ei vaan loppunutkaan ja hän ei päässy taas normaalielämään vaan meni koko ajan kauemmas ja kauemmas. Mä luulen et hän kyllästy kaikkeen tämmöseen mikä muistutti häntä koko ajan siitä et hän on sairas, et hän ei pysty elään normaali elämää”

Etäopetuksen toteuttamisessa tärkeää onkin kuunnella lasta ja etsiä työskentelytapoja, jotka sopivat hänen tapaansa oppia, ja siihen, että etäopetus olisi mukava lisä oppimisen ja sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden mahdollistajana.

Vanhempien ja opettajien näkemysten mukaan yhteydet luokkaan ja ikätovereihin auttavat jaksamaan

Koulunkäynnissä tärkeitä tekijöitä ovat luokkakaverit ja ryhmään kuuluminen. Sairastumisen vuoksi yhteys luokkaan ja kavereihin voi katketa joksikin aikaa. Etäopetuksen järjestämisen yksi tavoite onkin ollut sosiaalisten suhteiden säilyminen. Huoltajat kuvasivat verkkokyselyssä etäopetuksen merkitystä lapsen sosiaalisten suhteiden kannalta seuraavasti:

“Kaverit näkivät ja kuulivat toisensa. Lapsi kuului ryhmään, vaikka ei ollut paikan päällä. Muiden oli helpompi ymmärtää ja nähdä lasta, joka oli sairas. Uskalsivat reilusti puhua sairaudesta keskenään.”

“Opettaja järjesti välitunneiksi muutaman kaverin luokkaan, jotka pystyivät juttelemaan lapseni kanssa. Tosin lapseni väsyi tähän, kun hän ei päässyt silloin lainkaan jaloittelemaan eikä tietokoneesta saanut taukoja. Tärkeää oli myös, että luokkakaverit näkivät hänet ja sairaalaympäristöäkin etäyhteyden kautta.”

“On ollut hyvä tuntea kuuluvansa mukaan omaan luokkaan ja olla yhteydessä yleensäkin koulukavereihin. puolin ja toisin.”

“Ei juurikaan merkitystä, joka kuitenkin johtunee hänen sairaudestaan.”

Huoltajien kuvaukset osoittavat, että yhteys luokkaan ja kavereihin koettiin merkittävänä lapsen sosiaalisten suhteiden kannalta. Tähän vaikutti kuitenkin myös lapsen vointi. Etäyhteyden avulla lapsi ja hänen luokkakaverinsa voivat jutella keskenään ei ainoastaan kouluasioista vaan myös sairastumiseen liittyvistä asioista. Tämä varmasti madaltaa luokassa olevien lasten pelkoa sairastumista kohtaan ja helpottaa etäopetuksessa olevan lapsen paluuta kouluun. Etäopetuksen järjestämistä voitaisiin ehkä pitää onnistuneena, jos lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään vaikka hän on eri paikassa kuin muut. Huoltajien vastauksista välittyy myös lasten halu olla mukana koulun toiminnassa sairaudesta

huolimatta. Eräs huoltaja kuvasi haastattelussa koulun ja etäopetuksen merkitystä lapsellensa seuraavasti:

”Kun lapseni oli eristyksissä, hän puhui paljon koulusta, ”koulussa tehtiin sillai, ja koulussa tehtiin tallai” ja sit yht’äkkiä hänellä ei ollu mitään kontaktia...kun tultiin Suomeen takas ja kouluun ei voinu mennä ni englanninope pysty pitämään lapseni luokkaympäristössä tekniikan avulla,. On hirveen hienoa, että tää englanninopettaja oli halukkaampi tekniikkaan. Ni ei se hänen tuntiansa muuttanu mitään. Lapseni sai olla yhteydessä sinne ja näki muut oppilaat siellä ja välillä hän sai vastailta kysymyksiin ja muuta, ni kyl se oli aika iso asia lapselleni. Hän joutui vielä olemaan vahvasti eristettynä kavereista, ni hän sai edes sen kontaktin Skypen välityksellä.”

Verkkokyselyssä myös opettajat korostivat sosiaalisten suhteiden ylläpidon tärkeyttä pitkäaikassairaana lapsen kamppailussa vaikean sairauden kanssa:

”Varsinkin jos on kysymyksessä vakava sairaus, etäopetuksen avulla oppilas saa voimia koulukavereittensa kautta jaksamiseen, muuten hän voisi masentua.”

”Tärkeintä oli oppilaan sosiaalisen vireystilan ylläpito. Oppilas koki olevansa osa ryhmää, eikä päässyt masentumaan vaikean sairauden kanssa taistellessaan.”

Opettajien ja huoltajien näkemysten mukaan tärkeimpiä piirteitä etäopetuksessa on lapsen yhteyksien säilyminen luokkaan ja ikätovereihin. Vaikka oppimisen tukemiseen liittyvät asiat olivat myös esillä, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen nähtiin erityisen tärkeänä jaksamisen ja sairaudesta toipumisen kannalta.

Omaa opettajaa tarvitaan oppimisen tukijaksi myös etäopetuksessa

”Hän on yksi osa sitä luokkaa, se on siinä hetkessä sitä opettajan työtä.”

Seuraavaksi tarkastelemme etäopetuksen toteuttamiseen liittyviä asioita opettajan näkökulmasta. Teemahaastattelussa eräs opettaja sanoi osuvasti: *”Hän on yksi osa sitä luokkaa, siinä hetkessä se on sitä opettajan työtä”*. Opettaja näkee luokan yhteisönä, jossa jokaisella oppilaalla on oma paikkansa, ja jokainen heistä on tärkeä osa luokkaa ja sen toimintakulttuuria. Yhteenvedo erityyppisistä tavoista järjestää pitkäaikaisairaana lapsen etäopetus on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Pitkäaikaissairaana lapsen etäopetuksen järjestäminen

Tilanne	Käytetty tekniikka	Etäopetuksen toteutus	Luokan/ryhmän opetuksen ja etäyhteyden yhteensovittaminen
5 lk lapsi (v. 2001), syöpään sairastuminen	Verkkoneuvottelu: oppilaalla tietokone, luokassa verkkoneuvotteluvälineet	Ei lukujärjestystä mitä opiskellaan, opiskeltiin kaikkea mitä oppilas jakoi	Koko luokka mukana. 1-2 vkon kuluttua oppilaat tottuivat tekniikkaan; tuli luonnolliseksi osaksi opetusta. Oppilaat oppivat itse avaamaan etäyhteyden. Yksi kamera seurasi opettajaa, toinen luokkaa -> oikea läsnäolon tunne
4 lk lapsi, syöpään sairastuminen	Adobe Connect	Ei lukujärjestystä mitä opiskellaan, opiskeltiin kaikkea mitä oppilas jakoi. Osallistuminen ryhmätyöhön, lukeminen omalla vuorolla.	Samanaikainen etäyhteys luokkaan koko ajan. Etäyhteys tuli luonnolliseksi osaksi opetusta. Oppilaat oppivat ottamaan itse avaamaan etäyhteyden. Yksilö- ja ryhmätyötä tekniikan avulla. Yksi kamera seurasi opettajaa, toinen luokkaa -> oikea läsnäolon tunne
9 lk lapsi, tekstiilityön vaatesuunnittelu (valinnainen kurssi), infektioeristys	Adobe Connect: Oppitunti opettajan kanssa, kavereiden kanssa vapaa-ajalla. Teknisten ongelmien ilmetessä käytettiin myös puhelinta.	Tehtävät sovellettuna siihen, mitä pystyi kotona tekemään; yksilötehtäviä.	Etäyhteyttä ei pystytty hoitojen takia järjestämään muun opetuksen kanssa samaan aikaan.
Alakouluikäinen lapsi, psykiatrinen hoito	Adobe Connect, dokumenttikamera. Verkkoryhmä 2 h viikossa tai mahdollisuuksien mukaan.	Opittavan kielen tehtäväkirja, tehtäviä opettajan opastuksella, keskustelua ja kielen kanssa toimimista.	Opettaja, koulunkäynnin ohjaaja tai oma hoitaja aina mukana. Vanhempien luvalla sai näkyä ja nähdä verkkoryhmän muut lapset.

Opettajien teemahaastattelujen perusteella selviää, että etäopetus on räätälöity aina kyseisen oppilaan tilanteen mukaan (Taulukko 1). Alakouluikäisten lasten opetus oli integroitu osaksi normaalia luokkatyöskentelyä. Etäopetustilanne muotoutui luonnolliseksi osaksi luokan toimintakulttuuria hyvin lyhyessä ajassa. Yläkouluikäisen lapsen etäopetuksen toteuttamisessa oli hankaluutena hoitojen ja oppituntien yhteensovittaminen. Etäyhteyden avulla lapsi sai olla yhteydessä opettajaan. Haastattelusta

ilmenee, että lapsen koulukaverit toimivat myös viestin välittäjinä. Yksi alakouluikäinen lapsi osallistui opiskeltavana olevan kielen opetukseen verkkokurssilla. Sairaalajaksoilla etäopetukseen osallistumisessa on tarkat säädökset yksityisyyden suojasta, ja tästä syystä lapsen näkyminen reaaliaikaisessa opetuksessa oli mahdollista vain vanhempien luvalla. Haastattelusta käy ilmi, että lapsi oli innostunut verkko-opetuksesta ja opiskelu verkkoryhmässä jatkui vielä sairaalajakson päättymisen jälkeenkin, mikä varmasti vaikutti myönteisesti muuhunkin oppimiseen ja koulutyöhön. Eräs opettaja kuvasi etäopetuksen roolia seuraavasti:

”Etäopetus on mainio keino mahdollistaa kevyemmän kouluviikon pitkäaikaissairaalle ja loppujen lopuksi yksinkertaista toteuttaa. Etäopetuksen kautta yksittäinen oppilas ei joudu tekemään kaikkea opiskelemaansa itsenäisesti vaan saa opettajaltaan tukea opiskeluunsa.”

Seuraavaksi verkkokyselyn avointen kysymyksen avulla selvitettiin, missä oppiaineissa lapset olivat olleet mukana etäopetuksessa. Yhdellä lapsista etäopetus oli sisältänyt kaikki oppiaineet. Muilla lapsilla etäopetusta oli ollut kahdesta kuuteen eri aineessa. Lasten verkkokyselyyn tallentuneista vastauksista löytyi seuraavanlaisia aineyhdistelmiä:

- *kemia, matematiikka*
- *englanti, saksa*
- *maantieto, englanti, äidinkieli, yhteiskuntaoppi, biologia ja valinnainen designer*

Lasten kertoman perusteella voidaan sanoa, että etäopetusta on järjestetty kattavasti useissa eri oppiaineissa. Yläkouluikäisellä lapsella etäyhteyden välityksellä oli opetettu myös koulun oppiainetarjontaan kuuluvaa valinnaisainetta. Verkkokyselyn väittämien avulla selvitettiin myös, millaisia työskentelytapoja etäopetuksessa oli käytetty. Etäopetuksessa oli käytetty monenlaisia työskentelytapoja, jotka on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Työskentelytavat etäopetuksessa.

Työskentelytapa	Oppilaiden lukumäärä
Oppikirjan tehtävät	5
Verkosta löytyvät oppimispelit (esim. matematiikka)	3
Ryhmätyö	2
Kirjoitustehtävä ja sen palautus tietokoneen välityksellä	2

Kaikki etäopetukseen osallistuneet lapset olivat käyttäneet koulussa käytössä ollutta oppikirjaa. Oppikirjan käyttö auttaa lasta seuraamaan luokassa tapahtuvaa opetusta, varsinkin jos lapsella on reaaliaikainen etäyhteys luokkaan miltei päivittäin. Etäopetuksessa oli käytetty myös verkosta löytyviä oppimispelisiä, jotka voivat motivoida lasta harjoittelemaan esimerkiksi laskutoimitusten käyttöä tai vieraan kielen sanoja. Verkosta löytyvän vapaasti saatavilla olevan oppimateriaalin, tai kustantajien

oppikirjasarjaan tekemän sähköisen oppimateriaalin avulla voidaan myös monipuolistaa, ei ainoastaan etäopetuksessa olevan oppilaan, vaan koko luokan työskentelytapoja. Kaksi lasta oli tehnyt kirjoitustehtävän, jonka he olivat palauttaneet opettajalle tietokoneen välityksellä. Kaksi lasta oli osallistunut myös ryhmätyön tekemiseen etäyhteyden avulla. Tämä mahdollistaa kokemuksen yhdessä työskentelystä, missä sosiaalisella vuorovaikutuksella on tärkeä rooli. Verkon yli tehtävä ryhmätyö ei tukenut ainoastaan lasten oman työskentelyn ohjaamiseen liittyvien taitojen oppimista, vaan myös tieto- ja viestintätekniikan sovellusten käyttöä oppimisen tukena. Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämisen avulla kotoa käsin opiskeleva lapsi voi tuntea olevansa tärkeä osa ryhmänsä toimintaa ja hän voi tuoda esiin omia ajatuksiaan ja osaamistaan.

Verkkokyselyn väittämien avulla selvitettiin tarkemmin sitä millaisena lapset kokevat opettajan roolin etäopetuksessa. Kaikki lapset olivat jonkin verran tai täysin samaa mieltä siitä, että etäopetuksessa on tärkeää olla yhteydessä omaan opettajaan. Lapset olivat myös jonkin verran tai täysin samaa mieltä siitä, että opettajan ohjaus tehtävien tekemiseen on tärkeää oppimisen kannalta. Suurin osa lapsista uskoi myös, että etäopetukseen osallistumisen kautta he ovat saaneet opiskeluun liittyviä taitoja, joita he voivat käyttää myöhemmin opiskelussaan.

Etäopetuksen järjestämisessä yksi huomionarvoinen asia on opetuksen järjestämisen turvaaminen silloin kun oma opettaja tai opetuksesta vastaava aineenopettaja on pois työstä. Opettajien verkkokyselyaineistosta ja haastatteluaineistosta selviää, että oman opettajan poissaollessa luokan oppilaat, esimerkiksi järjestäjät, vastasivat laitteiden ja ottivat etäyhteyden sairastuneeseen oppilaaseen. Tämä vaatii tietysti sen, että oppilaat ovat käyttäneet etäyhteyttä aiemmin opettajan ohjauksessa. Joissakin kouluissa etäyhteyden avaamisesta huolehti koulunkäyntiavustaja tai atk-tukihenkilö. Jos lapsen etäopetukseen osallistui kaksi opettajaa, toinen toimi sijaisena poissaolon ajan. Opettajat kuvasivat poissaolojen järjestelyä koulussaan seuraavasti:

”Tämä on selvittämättä. Hoidan samalla omaa opetustani ja pyrin laittamaan osittain välitunnin aikaan yhteyksiä kuntoon. Yritän saada kouluavustajaa piipahtamaan omalla tunnillani alussa, kun itse olen toisessa luokassa huolehtimassa yhteydestä.”

”Meitä oli kaksi opettajaa sairaalakoululta; varsinkin jos toinen oli poissa, toinen saattoi paikata. Oppilaan äiti toimi eristyksessä olleen oppilaan apuopena etäopetuksen aikana; oppilas sai myös englantilaista sairaalaopetusta samaan aikaan vointinsa mukaan. Yhteistyö äidin kanssa oli ratkaisevan tärkeää opetuksen onnistumisen kannalta...[...].”

Tulosten mukaan etäopetuksen järjestelyistä on pyritty huolehtimaan opettajan poissa ollessa monin eri tavoin. Luokan oppilaiden tai järjestäjien käyttäminen etäyhteyden avaamisessa on erittäin hyvä keino. Luokassa olevat lapset oppivat myös käyttämään etäyhteyttä ja tällä tavoin etäyhteyden ottamisesta tulee osa luokan toimintakulttuuria, mikä varmasti osaltaan edistää sosiaalisten suhteiden säilymistä muun luokan ja sairastuneen oppilaan välillä.

Etäopetuksen järjestäminen ei aina ole mutkatonta

Verkkokyselyssä huoltajia pyydettiin kertomaan, mistä he ovat saaneet apua lapsensa etäopetuksen järjestämiseen. Lapsen opetukseen liittyvissä asioissa apua oli saatu sairaalakoulusta sekä maassamme meneillään olevien sairaan lapsen etäopetuksen kehittämishankkeiden toimijoilta, sekä kotikoulun opettajilta. Vanhemmat kuvasivat kokemuksiaan verkkokyselyssä seuraavasti:

"Itse ei tarvinnut tehdä oikeastaan mitään, sairaalan sosiaalihoitaja, sairaalakoulu ja oma opo selvittivät/hoitivat asiat."

"sairaalan kuntoutusohjaaja ,sos.työntekijä ,sairaalakoulun rehtori ja opettajat auttoivat todella paljon järjestämisessä.kotikoululla yhdyshenkilö auttoi toteutuksessa"

"[Adobe] Connect -sovellus oli tavoitettavissa puhelimitse ongelmatilanteissa. Sairaalaopettaja kannusti käyttämään etäopetusta. Lapsen oma opettaja oli valtavan suuri tuki sekä teknisissä ongelmissa että kannustamassa etäyhteyden käyttöä."

Eräs huoltaja kuvasi ensimmäistä etäopetustilannetta seuraavasti:

"Ja se ihan ensimmäinen tunti ku saatiin se yhteys toimimaan sinne luokkaan, ni se on jääny mun mieleen hirveen hyvin. Me oltiin sairaalassa silloin jollain stytostaattijaksol ja koulus oli äidinkielen tunti, ja sairaalapellet tuli sinne lapseni huoneeseen sisään. Ne vähän sitten osallistu siihen tuntiin ja ne oppilaat pääsi siellä koulussaki näkemään ne sairaalapellet sit kameran kautta. Se oli jotenki kauheen hauskaa ku ne ei häkeltyny siit yhtään ne pellet et ne on keskel äidinkielen tuntii..mä luulen et laukasi vähän sitä jännityst sin koulun suuntaanki"

Kaikilla huoltajilla asiat eivät olleet edenneet sujuvasti. Eräs huoltaja kirjoitti verkkokyselyyn kokemuksestaan seuraavanlaisesti:

"Todella huonosti tukea. Aika taistelua oli. Oma koulu ensin sanoi, että pitää irtisanoutua koulusta hoitajakson ajaksi. Eivät olleet lainkaan halukkaita etäopiskelumahdollisuuteen. Onneksi sairaalakoulu lähti ajamaan asiaa eteenpäin ja lapsen opiskelu onnistui heidän avullaan skype välityksellä ja lapsi sai suoritettua luokkansa poissaolon aikana. Kotiin palattuamme englannin kieleen opettaja oli halukas kokeilemaan etäyhteyttä luokan kanssa oppitunnilla ja tämä toimi hyvin. ... Onneksi sairaalakoulu ja sen rehtori jaksivat 'painaa päälle' päättäjille ja mahdollistaa lapsemme etäopetus ulkomailla olevan hoitajakson aikaan. Itse en olisi siinä tilanteessa enää jaksanut tapella enempää lapsen oikeudesta opetukseen. Kuitenkin loppu hyvin ja lapsi on nyt normaalissa kouluopetuksessa"

oman luokkansa mukana. Toivotaan tuleville oppilaille helpompaa polkua, sillä nykYTEKNIikka mahdollistaa paljon...”

Haastattelussa huoltaja kertoi tilanteesta vielä tarkemmin:

”Koulu ei tullut apuun mitenkään. Koulu oli päinvastoin, pisti kyllä kapuloita rattaisiin aika paljon siinä. Miten tähän päädyttiin oli että sairaalakoulu, sairaalakoulun rehtori otti tämän asiakseen. Meillä oma koulu totesi kun sanottiin että lähdetään määräaikaaisesti sairaalahoitoon Englantiin, niin oma koulu totesi sillon vaan et sit pitäis erota koulusta. Sillon mulla nousi karvat pystyyn ja niin nousi sairaalakoulun opettajallakin karvat pystyyn et ei tää näin voi olla et laps lähtee sairaalaan ja erotetaan koulusta. Lapsella oli kuitenkin itsellä halu suorittaa luokkansa. Vaik hän oli vaikeissa hoidoissa, hän oli suurimman osan aikaa hyvässä kunnossa ja hän pysty suorittamaan kouluasteensa siellä sitten, kolmannen luokan.[...] Käytännössä sairaalakoulu sitten opetti lastani, et oma koulu ei ollu mitenkään. Sen rehtori sano et hän ei voi mitenkään opettajaa tähän velvottaa [...]”

Haastattelussa ilmenee, että tapahtuneen aikoihin etäopetuksen keinoja ei ole koulussa ilmeisesti tunnettu riittävän hyvin, jotta kyseistä mahdollisuutta olisi voitu tarjota yhtenä vaihtoehtona koulutyöhön osallistumiseksi. Sairaalakoulu otti vastuun oppilaan opetuksesta, ja järjesti ensin etäopetusta. Perheen saavuttua takaisin Suomeen oman lähikoulun englanninopettaja toteutti etäopetusta.

Etäopetuksen aloittamista hidasti myös koulujen kokemattomuus pitkäaikaissairaana lapsen koulunkäynnin järjestämisestä, sekä yhteyksien toimimattomuus. Joillakin lapsilla sairautta hoidettiin ulkomailla, mikä toi omat haasteensa lapsen opetuksen järjestämiseen. Kaksi huoltajaa kuvasivat näitä asioita seuraavasti:

”Kun sairaalakoulusta opettaja puheli sitä, ja sit kävi kehittämishankkeen toimija näyttämäs sen miten se toimii et saa sitten ne tunnukse. Ja sit se kesti tääl yläasteel jonkin aikaa ennenku ne rupes sitä, ku niil ei ollu semmosii vehkeit, et ne joutu hommaan laitteet. Sit hän kävi kotoo käsin jonkun kerran, ja muutaman kerran kun oltiin sairaalassa. Mut oli vähän huonot linjat sairaalassa, jotka alkas pätkimään. Se ei sit sielt sairaalan kaut onnistunu oikeen hyvin. [...] kyl se iha hyvi pelitti sillo, ku koton oltiin, mut ei se niin montaa kertaa siihen osallistunu. En mää tiä ,oliks se sit koulun pääst , vai mist se sit tökki vähä. [...] sillo kun sairaalakoulun opettaja otti rehtoriin yhteyttä, ni kaik hommat alko siit sit pelaamaan, ku se kaik vähän viivästy, ja sitten rupes käymään kotiopettaja. Se oli joku helmikuun lopus, maaliskuu alus ku rupes tuleen kotiopettaja. Ei ne meinannu sitäkään saada järjestettyyn, en tiä mikä siäl pääs tökki.. [...] ei oo enne ollu tommosta, et olis tarvinnu kaikkii tommosii järjestää, et tää oli niinku ensimmäinen.”

”Se oli aluks tosi hankalaa, no se johtu siitä et oli uus systeemi molemmille, koululle ja lapselle. Ja sit siel on kello kaks tuntii eri ajassa ku Suomessa, ja lapseni hoidot olivat alus

niin rankat, että hän nukku siinä, ja se oli satunnaista se yhteydenotto siinä alkuvaiheessa. Jos lapseni pysty ottaa yhteyksiä, ni sit koulussa ei ollutkaan systeemit päällä, ja sit jos koulust pystyttiin ottaan yhteyttä, ni sit lapsellani oli joku hoito menos sil hetkellä. Semmosii pienii haasteita siin alkuvaiheessa, mut kyl se lähti rullaamaan siitä sitten paremmin. [...] Englannis toimi myös sairaalakoulu ja se oli englanniks kaikki tietenki ja kun lapseni oli viidesluokkalainen, se englanti ei ollut ihan niin hyvä vielä sit [...] Lapsellani oli karanteeni, ettei saanu poistua osastolta ekan kolmen-neljän kuukauden aikana, ni se asetti niiku haasteita, et opettaja pysty käymään tyyliin tunnin päivässä, jos sitäkään, et lapseni ei päässyt siihen luokkaan ollenkaan... jouluks päästiin kotiin ja kotona oltiin aina pääsiäiseen asti, et sen aikaa oli sit se etäyhteys Skypen välityksellä. Se järjestelmä minkä kehittämishankkeen toimija oli luonu, ni se jostain syystä välillä pätkis ja tökkis, en tiedä mikä siinä oli , mut Skypen välityksel otettiin loppu sitte- samalla tavalla etäopetus toimi sitten. Tosissaan se, että lapseni näki luokkaan ja kuuli mitä opettaja puhuu kun kamera suunnattiin taululle..”

Yhteenvetona voidaan todeta, että etäopetuksen järjestäminen vaatii aina moniammatillista yhteistyötä, missä ratkaisut tehdään yhdessä huoltajien kanssa. Monissa tapauksissa perheen ei ollut itse tarvinnut hoitaa etäopetuksen järjestelyyn liittyviä asioita, vaan apua oli saatu omasta koulusta ja sairaalalokoulusta. Toiset huoltajat olivat joutuneet vaatimaan etäopetuksen järjestämistä lapselleen sairaalahoidon aikana. Oman koulun suositus koulusta irtisanoutumisesta hoitajakson ajaksi kertoo, että koulussa ei välttämättä ole ollut tietoa etäopetuksen ja tieto- ja viestintätekniiikan mahdollisuuksista tarjota opetusta sairastumisen aikana. Voi myös olla, että koulussa on ajateltu, ettei lasta ole syytä rasittaa kouluasioilla rankan hoidon yhteydessä. Toisaalta se, että huoltajat vaativat lapsellensa etäopetusta viestii siitä, että koulunkäynti koetaan yhdeksi ankkuriksi, joka tuo vakautta lapsen elämään hankalasta vaiheesta huolimatta. Huoltajat haluavat myös, että lapsella olisi mahdollisuus jatkaa opiskelua oman luokan ja ikäryhmän mukana.

Lapsen oikeus oppia säilyy sairastumisesta huolimatta

Tutkimuksessa pyrittiin myös selvittämään sitä, mikä merkitys etäopetuksella on ollut perheen kannalta. Haastattelussa huoltajat toivat hyvin esille sen, että etäyhteyden kautta lapsi sai olla mukana oman luokan toiminnassa mikä piti yllä lapsen motivaatiota osallistua koulutyöhön. Joidenkin lasten kohdalla etäopetuksen järjestäminen merkitsi erityisesti sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä, mikä oli rajoittanutta infektioeristyksen vuoksi. Huoltajat kuvasivat omia näkemyksiään seuraavasti:

”Mä itse koen sen niin, et se on lapsen etuoikeus eikä velvollisuus. Se on se oikeus saada se opetus, ja saada pysyä mukana siinä ja niinku sanoin, et se koulu on lapselle niin tärkeä asia. Sen huomaa kuten jo sanoin lapseni muisteloissa ja kun hän aina mielti ”tällai tehtiin koulus ja tällai koulus sanottiin”, kyl se niiku kuuluu siihen lapsen elämään. Kyl mä katson sen, et se oli todella tärkeä asia tällases tilanteessa ja varsinkin kun palattiin niin hyvävointisena, ni kyl se olis ollu lapselle aika julmaa rangaista siitä että hän on ollut vaikeissa hoidoissa ulkomailla ja sit hänet pistetään tai jätetään luokallensa. Jotenkin mä

ittekin koin sen myös väärin. Se et pystyttiin hoitamaan se, ni kyl se iso asia lapselleni ja perheelle oli, erityisesti lapselle.”

“yks suurimmist asioist oli se, että koulu ei jättänyt häntä niin ku yksin, ja me tiedettiin koko ajan et hän oli siin koulus niin ku sillai kiinni. Se koulu on kuitenkin niin suuri osa ton ikäisen lapsen elämää ja sitä sosiaalist elämää, et se oli kyl tukena siin niin paljon kuin suinkin pysty koko ajan et ja se kun nettikoulun kautta hän pysyi kärryillä mis mennään ni se helpotti sitä hänen tehtävien tekoo...kyl se piti häntä siinä omassa koulussa paremmin kiinni.”

“Se opiskelu oli niin satunnaista et saatto olla kolme viikkoo että hän oli nukkus vaan ettei ollu hereillä ollenkaan ni ei hän pysyny mukana, mut se et hän sai kontaktin niihin muihin ihmisiin kun sairaalan henkilökuntaan, ni se oli se juttu minkä tähden mä ajoinki tätä niin kiivaasti et 6 kuukaut eristyksis kaikist ihmisist, puhutaan pelkästään englantii ympäril ni ihan niinku psyykkisesti kova paikka.....ne muut oppilaat siel koulus oli koko ajan kyselly et miten lapseni voi ja kun oli tämä yhteys, niin he näki päivittäin et jaa nyt on tämmönen päivä ja oho, sul on tukka lähteny, ni se kysely väheni niiku ku kaikki tiesi missä mennään”

Verkkokyselyssä huoltajat nostivat esiin myös seuraavia näkökulmia:

“Tärkeä merkitys, koska pysyy mukana tavallisissa rutiineissa kaiken epätavallisen keskellä.”

“Me vanhemmat saimme seurata etäopetusta, mikä oli varsin mielenkiintoista. Tärkeää oli, että saimme koulusta valtavan tuen sekä opetukseen että luokkakavereiden ja lapseni suhteiden tueksi”

“Ilman muuta lapsen kuuluu sairauden aikanakin kiinnittyä johonkin muuhunkin kuin sairaalaan, sairauteen. Opetus toi vaihtelua ja rytmitti elämää. Antoi muun laista ajattelua. Elämä pysyi kaaoksenkin keskellä jotenkin järjestettynä.

“Tärkeä merkitys, ettei koulunkäynti keskeydy kokonaan.”

Perheelle etäopetuksen järjestäminen toi tunteen siitä, että koulu tukee heitä ja he eivät ole tilanteessaan yksin. Lapsen mahdollisuus olla mukana koulutyössä toi toisaalta muutakin ajateltavaa ja piti kiinni arjessa. Etäyhteys luokkaan oli merkityksellinen myös sairastuneen lapsen sosiaalisten suhteiden kannalta. Lapset saivat keskenään keskustella sairaudesta ja kaikesta siihen liittyvästä, mikä taas hälventää ennakkoluuloja sairastunutta lasta kohtaan. Erään lapsen etäopetus oli järjestetty yksisuuntaisena ja hän seurasi luokassa tapahtuvaa opetusta etäyhteyden välityksellä. Vaikka opetustilanne ei ollut vastavuoroinen, niin siitä huolimatta etäyhteys koettiin merkityksellisenä ja sen koettiin madaltavan myös kouluun palaamiseen liittyvää jännitystä:

”..ja sitten välitunnilla oppilaat pääsi sit siihe, et luotiin se yhteys toiseen päähän et he sai puhua lapselleni ja näki hänet.[..] (palaaminen kouluun) varmasti jännitti vähän, mut kun oli tää etäyhteys ni se helpotti paljo ku ei sun tarvinnu olla sitä vuotta eristyksis kavereista. Sä näit ne päivittäin jos sä halusit”

Haastattelussa yksi huoltaja toi vielä esiin sen, että etäopetuksen aikana myös vanhemmalla on mahdollisuus tai lupa irtautua edes hetkeksi lapsen hoitamisesta:

”En mää oikein osaa sanoa siihen...kyl siin pysty ajattelemaan muit asioit ja tekemään muit juttuja sil aikaa ku toine opiskeli, siit oli niiku se hyöty..... on se sit vaihtelu normaaliin rutiineihin olla vähän kouluun yhteydessä, ni oli silläki sit niinku muut ajateltavaa”

Huoltajien kuvauksista ilmenee, että lapsen osallistuminen opetukseen etäyhteyden avulla koetaan erittäin tärkeäksi. Voidaan myös sanoa, että huoltajia helpottaa ajatus siitä, että lapsella on paikka omassa koulussa vaikeasta tilanteesta huolimatta. Lisäksi huoltajat kokivat saaneensa koulusta tukea myös lapsen sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Jotkut huoltajat kokivat että lapsen ollessa etäopetuksessa he olivat voineet itse keskittyä muihin askareisiin tai irtautua hetkeksi lapsen hoitamisesta. Hetken hengähdystauko saattaa olla yksi tärkeä tekijä vanhemman jaksamisessa haasteellisessa tilanteessa.

Tutkimuksessa selvitettiin myös huoltajien näkemyksiä siitä, mikä merkitys etäopetuksella on ollut lapsen oppimisen kannalta. Verkkokyselyaineistosta nousee esiin seuraavanlaisia ajatuksia:

”Vaikea sanoa, koska etäopetusta on ollut niin vähän aikaa. On kuitenkin tärkeää, että etäopetukseen on mahdollisuus koska 9. luokka on päättymässä.”

”oppimisen kannalta ainakin yhtä hyvä systeemi kuin perinteinen luokkaopetus voi kysyä heti jos ei ymmärrä jotain pysyy opinnoissa hyvin ajan tasalla.”

”Hän pysyi kärryillä oman luokkansa opetuksessa ja tiesi missä luokassa mennään opetuksessa.”

”Hänen tapauksessaan erittäin tärkeä, muuten hän olisi joutunut jäämään luokalleen hoidon loputtua. Toisaalta hänellä oli voimia ja halua suorittaa luokkansa opinnot.”

”Yhteys kavereihin oli tärkeä. Ei jää opetuksesta jälkeen. Opiskelu omien voimavarojen mukaan antoi aikaa oppia.”

”Varsinaista opetusta voisi olla enemmän. Itsenäisesti opiskelu on ollut välillä turhauttavaa. Hänelle on järjestetty sairaalan taholta erityisopettaja, joka käy kerran viikossa viikko-ohjelman läpi”

”Etäopetus on ollut loistava juttu myös siinä mielessä, että nyt asiat tulee varmasti käytyä läpi ja jäävät paremmin mieleen myös aineissa, jotka eivät ole niin mieleisiä.”

Huoltajien näkemysten mukaan etäopetus mahdollisti sen, että lapsi pysyi oman luokan tai ikäryhmän kanssa samassa tahdissa. Oppimisen kannalta merkityksellistä oli myös se, että lapsi pystyi keskittymään osaan oppiaineista. Yksi huoltajista kuvasti haastattelussa etäopetuksen merkitystä lapsensa oppimiselle seuraavasti:

”Se piti kyl hänet siinä luokan tahdis koko ajan kiinni. Et vaiks sairaalaopettaja opetti häntä niinku sil taval niit asioita, mut sil hän pysy niinku koko ajan kärryillä mitä luokas on tehty, se mitä ne on missäkin ainees tehny, ja suurimman osan hän pysty kyl tekemään sil taval iha itsenäisestikin, et koulunkäynti ei ollu hänell mitenkään vaikeeta. Hän pysty tekemään niitä tehtävii, mitä sieltä nettiyhteyden kaut annettiin. Ni kyl hän pysy siin opetukses kärryil paljon paremmin kuin silloin kun hän lopetti sen itse ni hän tipahti siit et mitä ne on nyt koulus tehny. Et hän ei tienny enää mis mennään...Hän kärsi siit vähän et hän putoo kärryiltä ja sit hänel oli sellanen olo et hän ei osaa ja hän ei oppikkaan samal taval kuin muut, ja et hän putoo kokonaan kärryilt ja ei pääse neljännelt luokalt läpi ja jää luokalleen sen takii. Tämmösii huolii hänel tuli siit kyllä, Niit sit koitettiin paikata sen sairaalaopen kanssa ja oma opettaja kävi meillä kotonakin pitämässä jonku tunnin, et saatiin hänel jotku sellaset asiat jotka tuli vaikeemmaks, ni sitten opetettua hänelle”

Etäopetukseen osallistuminen ei kuitenkaan aina tunnu lapsesta mukavalta vaikka hän haluaisi pysyä muun luokan tai ikätoverien mukana. Joskus lapsesta saattaa tuntua siltä, että etäopetus muistuttaa häntä kaikesta siitä, mihin hän ei voi osallistua, ja hän ei halua olla enää etäyhteydessä muihin. Joskus myös hoitojen aiheuttamat muutokset ulkonäössä nostivat kynnystä etäopetukseen osallistumiseen:

”Hän sairastu syöpään 2009 ni ja opettaja sitte oli kovin innokas lähteen tätä etäyhteyttä hänelle järjestämään ja se järjesty tosi nopeesti sit. Hän pystyi käymään koulua sillai niiku koulussaki ja sitten hän kävi sairaalas sairaalakoulua mut hän osallistu siin alkuvaihees, hän oli kolmannella luokalla sillo aika paljon osallistu koulunkäyntiin sen etäyhteyden takia ku meil jylläs koulus sillo sikainfluenssaepidemia ja hänel kiellettiin sit täysin kouluun meno et hän oli 2 kuukautta kokonaan pois ni hän osallistu kyl melkein kaikil tunneil sen etäyhteyden kautta ja oli niin innostunu siit alkuun. Siin kohtaa ku hänet revästiin sieltä koululuokast pois ni sehän oli varsin hienoo et saatiin tämmönen systeemi hänelle pystyyn [...] Hän oli semmonen, et hän panosti kaikkee ihan täysil, ni hän paneutu siihe nettikouluunki, hän osallistu musiikin tunneil ja kuviksen tunneil ja tämmösil kaikil ja teki sit kotona sen mitä pysty tekemään ja kauheen tunnollisesti istu siinä. Ja kun hoitojen alus hän ei ollut huonos kunnoss siinä, ni hän jakso hyvin sitä ja tää tavallaan korvas sitä, et hän tavallaan sai sen luokan sinne sairaalaankin sitte nettiyhteyden kautta ja pysy niinku mukana siinä mitä luokas tehtiin...se oli hänel suuri asia ensiks mut hän kyllästy siihe nii totaalisesti siihe nettikouluun, et jossain vaiheessa ruvettiin tekemään osii tuntei nettiyhteyden kautta ja sit kun hän meni neljännelle, hän oli kantasolusiiirros. Sit hän ilmoitti ettei koko nettikoulust

haluu kuullaakkaan et hän vähän kulutti sen niinku loppuun nopeesti kun hän innostu siitä aluks ja sit se ei enää korvannutkaan hänelle sitä luokan puutetta. Hän kaipas sinne kouluun, hän ei tyytyny siihe nettiyhteyteen enää et se oli se riittämätön sosiaalinen merkitys sit siin kohtaa mut alkuun se oli tosi hyvä.[...] kun hänel tehtiin kaks noit kantasolusiirtoi, toinen tehtiin kesäloman aikana ja sit sen hoidon piti loppuu siihen. Ja sit kuitenkin huonon hoitovasteen takia päätettiin vielä kaks kantasolusiirtoa, ja kun koulu alko, ni hän meni siihe toiseen kantasolusiirtoon. Se oli niin suuri kontrasti varmaan hänelle se, että koulukaverit pääsi kouluun mut hän joutu takas sinne kauheeseen eritykseen sinne sairaalaan. Ja sit hän oli huonos kunnos sillon et ei hän niinku sairaalaopettajankaan kans jaksanu sitä kouluu kovin tehdä sillo. Mut sillo sairaalaopettaja kävi lähinnä viihdyttämässä häntä, mut ei hän kauheesti jaksanu. Mä luulen, et se oli siin kohtaa se syy, et olis ollu ihan liian rankkaa hänelle sitten”

”..Sit se aika paljon kirjoitti ettei se sanonu ääneen sit sitä vastaust. Et hän siin sit kirjoitti opettajal sitä vastaust siin samal mut kyl se sit välill ääneenkin vastas siihe opetukseen... kyl hän siit tykkäs. Sen voi sit laittaa niin et koulun pääst ei kukaan nähny hänen naamatas mut hän näki sit taas vastaavast ne. Ku ei hänen ollu pakko sillo ku koko luokka oli näyttää naamatas..hän ei suostunu ku oli sit eri näkönen, hoitojen takii ilmeisesti sit ei halunnu. Sit ku hän oli opettajan kans kahdestaan keskustelus ni sillo hän näytti naamans opettajal. ”

Yhteenvetona voidaan todeta se, että etäopetus voidaan kohdentaa aineisiin, joissa lapsi tarvitsee eniten opettajan tukea. Lapsen ei tarvitse tehdä kaikkea kouluun liittyvää, vaan tehtäviä voidaan tehdä lapsen tilanteen mukaan. Lapsen voinnin salliessa etäopetus mahdollistaa opintojen etenemiseen oman luokan tai ikäryhmän tahdissa. Tällä on merkitystä etenkin peruskoulunsa päättävälle lapselle, jotta hän voisi pyrkiä haluamaansa lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Toisaalta myös etäopetukseen suunnattuja resursseja pidettiin rajallisina, ja itsenäinen opiskelu on ollut lapselle välillä turhauttavaa. Opiskeluun turhautuminen saattaa vähentää lapsen motivaatiota, mikä puolestaan ei edistä oppimista. Tässä pitää kuitenkin muistaa, että lapsen hoidon onnistuminen saattaa hetkellisesti vaatia paljon huomiota ja voimavaroja. Sairaalan ja sairaalakoulujen henkilökuntaan kuuluvat ovat oman alansa asiantuntijoita, jotka osaavat arvioida tilanteen lapsen parasta ajatellen. Oppimiseen liittyvät asiat suunnitellaan yhteistyössä vanhempien kanssa.

ETÄKOULU KULKURIN VERKKOKOULUSSA OPIKELLAAN MONENLAISIA AINEITA SUOMEN KIELESTÄ KÄSITYÖHÖN

Ulkomaille muuton yhteydessä oppilaan koulunkäynti kotipaikkakunnalla keskeytyy. Yhteys kotikouluun saattaa säilyä, mutta tässä tapauksessa koululla ei ole velvoitetta järjestää opetusta etäopetuksen avulla. Ulkomailla asuvien suomalaisperheiden lapset osallistuvat paikallisen koulun tai kansainvälisen koulun opetukseen. Sen lisäksi lapset voivat osallistua Kansanvalistusseuran ylläpitämän Etäkoulu Kulkurin toimintaan. Lapset voivat suorittaa peruskoulun oppimäärään kuuluvia kursseja haluamissaan oppiaineissa, esimerkiksi suomen kielessä, vieraissa kielissä ja käsityössä. Etäkoulu Kulkurin kautta oppilaat voivat suorittaa halutessaan myös koko peruskoulun oppimäärän, mikäli lapsi ei käy paikallista koulua tai paikkakunnalla ei ole kansainvälistä koulua. Oppiaineesta riippuen opetus on järjestetty joko verkko-opiskeluna tai kirjallisena etäkurssina. Oppilas voi edetä opinnoissaan omaan tahtiinsa tai suorittaa opintoja verkkokursseilla. Opetus on maksullista, jonka vanhemmat maksavat itse. Vanhemman ulkomaille töihin lähettävä yritys saattaa myös osallistua lapsen etäopiskelusta aiheutuviin kustannuksiin. Tähän tutkimukseen osallistuneet lapset, huoltajat ja opettajat ovat osallistuneet Kulkurin verkkokoulun toimintaan.

Aikaisempia tutkimuksia ulkomailla asuvien perheiden lasten etäopetuksesta ei ole juurikaan tehty. Warinovskin (2012) tutkimuksessa selvitettiin perheen ulkomaille muuttoa ja paluumuuttoa lapsen kulttuurisina siirtyminä. Aineistoa oli kerätty lapsen ja vanhemman näkökulmasta. Vanhempien näkemysten mukaan lapset olivat sopeutuneet ulkomaille muuttoon ja paluumuuttoon hyvin. Lasten aineistosta puolestaan nousi esiin ikävän tunne. Paluumuuton jälkeen lapset joutuivat sopeutumaan uudelleen suomalaiseen koulukulttuuriin ja joillekin lapsille muodostui kulttuurienvälinen identiteetti. Warinovski peräänkuuluttaakin sitä, että lapsia helpottaisi jos heidän kokemuksensa otettaisiin enemmän huomioon lähikoulussa ja siten heidän interkulttuurisuutensa voisi näkyä enemmän myös kodin ulkopuolella.

Opettajan tavoitettavuus verkko-opetuksessa ja reaaliaikaiset oppitunnit motivoivat lapsia osallistumaan

Etäkoulu Kulkurin verkkokursseille osallistutaan monista eri syistä. Haastatteluista selviää, että huoltajat haluavat lapsensa suomen kielen taidon säilyvän mahdollisimman rikkaana ulkomailla asumisen aikana. Toisaalta huoltajat ovat huolissaan paikallisessa koulussa annetun opetuksen tasosta verrattuna suomalaisen kouluopetuksen tasoon. Jotkut huoltajat kokivat verkkokoulun toimintaan osallistumisen omaa mieltään keventävänä asiana. Huoltajan taakkaa kevensi ajatus siitä, että verkkokoulun opettajat olivat oman alansa asiantuntijoita ja opetus perustui peruskoulun opetussuunnitelmaan. Huoltajat

kuvasivat verkkokyselyssä ajatuksiaan Etäkoulu Kulkurin tarjoaman etäopetuksen merkityksestä lasten oppimisen kannalta seuraavasti:

"Uskomme on äidinkielen oppimisen olevan pohja kaikelle muullekin oppimiselle, joten etäopiskelu on ollut merkittävä tuki siinä."

"Erittäin suuri merkitys. Täällä pienessä kaupungissa, jossa asumme ei ole mitään ns suomalaisten näkökulmasta kriteerejä täyttävää kansainvälistä tms koulua. Paikallinen koulu, jota lapsemme käyvät on kuitenkin tärkeä espanjan kielen oppimisen ja sosiaalisten suhteiden kannalta."

"Motivoi oppimaan suomea."

"Hyvä tuki äidinkielen ylläpitämiselle ja kehittämiselle siinä."

"Se on konkretisoitunut ja näyttänyt toteen missä lapseni kielelliset ongelma-alueet sijaitsevat"

"Suuri. Helpompi nähdä taso kuin jos itse opettaa ilman opettajan kokemusta ja koulutusta."

Vastauksissa korostuvat suomen kielen oppimiseen ja ylläpitämiseen liittyvät asiat. Perheissä arvostetaan koulunkäyntiä ja erityisesti suomalaista koulukulttuuria, mikä välittyy myös erään vanhemman verkkokyselyyn kirjoittamasta ajatuksesta: *"Meille se on ollut kunnia-asia ja pikkusiskokin on osallistunut innolla myös tehtävien tekoon."* Verkkokoulun opetukseen osallistuminen koetaan siis arvokkaana ja tärkeänä asiana. Toinen huoltaja kuvasi ajatuksiaan verkkokyselyssä seuraavasti:

"Ilman tätä mahdollisuutta emme olisi tänne maapallon toiselle laidalle pikkukaupunkiin kolmen kouluikäisen lapsen kanssa 2,5 vuodeksi lähteneet, eli tärkeä merkitys + isän työnantajalle myös, että lähti tänne töihin. Tämän maan oma koululaitos on kaikkien mittareiden mukaan paljon jäljessä suomalaista koulunkäyntifilosofiaa. Täällä opetellaan ulkoa, kopioidaan taululta opettajan tekstit ja ongelmanratkaisutyypistä opiskelua ei ole ollenkaan..... Ylipäätään vanhemmilla on melkoinen huoli lasten koulunkäynnistä ja tulevaisuudesta, kun ollaan poissa omista ympyröistä Suomesta."

Ulkomailla asuvien perheiden lapset käyvät joko paikallista koulua tai kansainvälistä koulua. Sen lisäksi lapset osallistuvat vapaa-ajallaan etäkoulu Kulkurin verkkokursseille oppimaan esimerkiksi suomen kieltä ja kulttuuria, ruotsia ja käsitöitä (taulukko 3). Verkko-opettajien haastatteluaineistosta ilmenee, että oppilaat ovat hajautuneet ympäri maailmaa, ja yhdellä verkkokurssilla on keskimäärin noin 15-20 oppilasta.

Taulukko 3. Esimerkkejä Etäkoulu Kulkurin verkkokoulun opetuksesta

Oppiaine	Luokka-aste	Oppilasmäärä (kaikki luokka-asteet yhteensä)	Kuinka monessa maassa
Ruotsi	7	15	10
Suomen kieli ja kirjallisuus	4-6	72	31
Suomen kieli ja kirjallisuus	8-9	36	22
Suomen kieli ja kirjallisuus	3	26	15
Käsityö	7	3	3

Oppilaiden sijoittuminen eri aikavyöhykkeille tuo omat haasteensa verkko-opetuksen järjestämiseen. Toisissa kursseissa vuorovaikutus on eriaikaista, jolloin opetus on ajasta ja paikasta riippumatonta, ja se mahdollistaa omaan tahtiin opiskelun. Toisilla verkkokursseilla opetus perustuu ainakin osittain samanaikaiseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus on järjestetty esimerkiksi lapsen ja verkko-opettajan välillä tai lapsiryhmän ja verkko-opettajan välillä. Opetus on oppiaineesta riippuen joko eriaikaisena tai samanaikaisena verkko-opetuksena (taulukko 4).

Taulukossa 4 on yhteenveto verkko-opettajien haastattelussa kuvaamista verkkokursseilla käytössä olevista tehtävityypeistä, materiaaleista ja työskentelytavoista. Taulukosta ilmenee, että verkkokursseilla käytetään innovatiivisia ja monipuolisia työskentelytapoja. Opettajat käyttävät opetuksen tukena oppikirjaa, ja monet kursseilla käytetyt tehtävät ja opetusvideot ovat opettajien itsensä tekemiä. Verkkokursseilla käytetään sekä eriaikaista että samanaikaista vuorovaikutusta.

Taulukko 4. Verkkokursseilla käytetyt tehtävät, materiaalit ja työtavat

Oppiaine	Tehtävät	Materiaalit	Vuorovaikutus	Muuta
Ruotsi, 7. lk	Ohjeet verkko-oppimisympäristössä, suullinen ilmaisu Skypeissä	Opettajan tekemät materiaalit ja ohjeet, oppikirja	Eriaikainen ja samanaikainen	Yksi oppilas Skypeissä yhdessä opettajan kanssa
Suomen kieli ja kirjallisuus, 4.-6. lk	Esimerkiksi kirjaesitelmiä, kirjoitelmia, Skypeissä keskusteluita (esim. oman asuinmaan esittely)	Oppikirja	Eriaikainen ja samanaikainen	Oppitunti verkossa 3-4 oppilasta. Oppilaan omat sivut verkko-oppimisympäristössä. Lisäohjeita sähköpostilla.
Suomen kieli ja kirjallisuus, 7.-9. lk	Opettajan itse tekemät tehtävä, Otavan TutkiNet -tehtävät, mediakasvatukseen liittyviä tehtäviä	Opettajan omat materiaalit, oppikirja, verkosta löytyvät materiaalit	Eriaikainen	Innostavat lisä- ja tukimateriaalit. Lisäohjeita sähköpostilla.
Suomen kieli ja kirjallisuus, 3. lk	1 kk jaksoissa eri tehtäviä: kirjaesittelyt, luova kirjoittaminen, aukkotehtävät, verkkokeskustelut (2-4 oppilasta Skypeissä), pelejä ja leikkejä	Oppikirja, opettajan tekemä opetusvideo, verkon interaktiiviset tehtävä	Eriaikainen ja samanaikainen	Vaihtoehtoiset ja monipuoliset tehtävä. 3-4 reaaliaikaista oppituntia verkossa keväällä 2014. Lisäohjeita sähköpostilla.
Käsityö, 7. lk	Oppitunti Skypeissä. Käsityön opsin mukaan neulonta, virkkaus, ompelu, tekstiilikuidut; perustehtävät ja syventävä tehtävä, jossa tuote suunnitellaan alusta loppuun.	Tehtävät opettajan tekemiä. Verkkolinkit käsityöstä, kuvamateriaali, verkosta löytyvät valmiit ja opettajan tekemät videot, esim. virkkauksen tekniikka	Eriaikainen ja samanaikainen	Opettajan apua myös kahdenkeskisessä reaaliaikaisessa tapaamisessa

Opettajat pyrkivät järjestämään verkossa reaaliaikaisia oppitunteja mahdollisuuksien mukaan ja oppitunnilla on tällöin mukana kahdesta neljään lasta. Lisäksi opettajalta saa lisäohjausta sähköpostitse

tai Skype-tapaamisessa. Verkko-opettajien mielestä sosiaalisen vuorovaikutuksen rooli on tärkeää verkkokurssilla:

"Yleensä oppilaamme opiskelevat yksinään kohdemaansa koulunkäynnin lisäksi meidän verkkokurssueillamme. Yhtäaikaiset opetustuokiot, nettitunnit, jolloin linjoilla on noin 4-5 oppilasta eri puolilta maailmaa opettajan lisäksi ovat osoittautuneet hyvin suosituiksi opiskelumuodoksi. Uskon, että vertaisryhmän ja opettajan "kohtaaminen" netissä tuovat etäopetusryhmän lähemmäksi toisiaan ja siitä on pelkkää hyötyä jokaiselle osapuolelle."

"Mielestäni on tärkeää, että oppilas saa kokea vuorovaikutuksen iloa ja välttyä siltä, että joutuisi "ulkopuoliseksi" - yhdessä tekeminen on motivoivaa! Opena saa olla etänäkin sellainen kuin on :)"

Haastatteluaineistosta ilmenee, että verkko-opettajien mielestä verkko-opetukseen osallistuminen vaatii lapselta kurinalaisuutta, uskallusta ja teknisten ongelmien sietokykyä. Reaaliaikaisessa vuorovaikutustilanteessa on tärkeää, että lapsi uskaltaa pyytää opettajalta apua opittavan asian ymmärtämiseen. Verkko-opettajien mielestä lapsen verkko-opetukseen osallistuminen vaatii huoltajalta sitoutumista, aktiivisuutta, lapsen rohkaisemista ja tukemista, sekä joskus myös lähituutorina olemista. Lähituutorin tehtävänä on esimerkiksi auttaa lasta kuvan liittämässä verkkotehtävään.

Verkko-opettajien haastatteluissa esiin tulleiden näkymysten mukaan verkko-opetuksen kannalta on merkittävää se, että opettaja on tavoitettavissa verkossa tai opettajalle voi ja uskaltaa laittaa sähköpostia ja kysyä lisäohjeita. Erityisesti eriaikaiseen vuorovaikutukseen perustuvissa verkko-opinnoissa on tärkeää opettajan näkyminen oppimisympäristössä sekä mahdollisuus keskustella opettajan kanssa esimerkiksi Skypen välityksellä. Eräs opettaja korosti myös sitä, että luotettavan suhteen luominen opettajan ja lapsen välille on haastavampaa verkossa, koska lasta ei koskaan tapaa kasvokkain. Verkossa pidettävien reaaliaikaisten oppituntien onnistuminen vaatii opettajien kertoman mukaan tarkkaa suunnittelua ja aikataulujen sopimista huoltajien kanssa hyvissä ajoin etukäteen. Reaaliaikaisen oppituntien onnistumiseksi lasten kanssa käydään läpi verkossa tapahtuvan oppituntin säännöt. Yksi hyvä keino motivoida lapset yhteiseen työskentelyyn on käyttää lasten omaan elämään liittyviä ennakkotehtäviä. Ennakkotehtävänä saattoi olla esimerkiksi oman lempilelun esittelyn valmistelu. Reaaliaikaisen oppituntien aikana käytyjä keskusteluja hyödynnettiin myös oppituntien jälkeen yksilötehtävissä tai verkkokeskustelussa. Keskustelua saatettiin jatkaa myös sähköpostitse. Opettajien kertoman mukaan lapset jännittävät ensimmäisiä kertoja, mutta oppivat nopeasti luottamaan omaan ryhmään ja opettajaan. Haastattelussa opettaja kuvasi verkossa pitämäänsä reaaliaikaista oppituntia ja lasten toimintaa seuraavasti:

"kyl toi kahdella ekalla kerralla on ihan selkeästi havaittavissa jännitystä ja jotkut vanhemmat kirjoittaa että joku puhelias lapsi onkin yllättäen niin jäykkänä ollu ettei ole paljon sanoja suusta saanu. Mutta musta tuntuu, että nää ennakkotehtävät, et heil on joku konkreettinen juttu, mitä he siellä sitten näyttää, ni auttaa kun joutuu olemaan siinä kameran edessä. Monet käyttävät Skypeä sukulaisten ja muiden tuttujen kanssa"

kommunikoidessaan, et siin on sellaista tuttua elementtiä, vaik meil on vähän eri järjestelmä siinä. Sit on virtuaalivalkotaulu siinä, ni luotettavuus on heti ku oppilaat tulee sinne, he pystyvät piirtämään ja kirjoittelemaan omiin juttuja odotellessaan toisia , ja siinä rupertellaan. Kyllä se mukavasti nykyään parhaimmillaan menee että oppilaat ihan luontevasti siinä ovat ja esittävät kysymyksiä. Ja on kerrottu et niistä on tykätty ja kaiken kaikkiaan ollu sellainen motivoiva merkitys. ”

Reaaliaikaisessa verkko-opetuksessa oppilaat voivat paremmin tutustua toisiinsa. Jos verkkokurssilla vuorovaikutus on eriaikaista, ei vahvan sosiaalisen verkoston muodostuminen ole todennäköistä, ainakaan pienemmillä oppilailla. Tällöin etäopetuksen merkitys ei ole kovin suuri lasten sosiaalisten suhteiden kannalta, sillä sosiaalisia verkostoja muodostuu paikallisessa koulussa:

”Sosiaalisiin suhteisiin ei ole niin paljon merkitystä. Sekä kulkurikoulun äidinkielen opettaja, että Tutorhousen etäopettaja tuntuvat olevan tärkeitä lapsille. Koulukavereiden kanssa yhteydenpito Kulkurikoulussa on aika vähäistä lukuun ottamatta verkkokeskusteluja, joihin osallistuvat mielellään.”

”Toki kommunikaatio suomenkielisiin parantuu.”

”Ei merkitystä. Sosiaaliset suhteet on luotu kansainvälisessä koulussa.”

”En osaa sanoa, mutta olemme muuttamassa Suomeen kesällä ja sittenhän näemme kuinka lapseni Suomessa tutustuu suomalaisiin lapsiin.”

Yhteydenpito verkkokoulun oppilaiden välillä on vähäistä, mitä selittää se, että kurssille osallistuvat lapset asuvat eri aikavyöhykkeillä eri puolilla maailmaa, jolloin samanaikaisen yhteyden järjestäminen on todella haastavaa. Toisaalta äidit kertovat lapsen osallistuvan mielellään verkkokoulun verkkokeskusteluihin ja he näkivät tämän tärkeäksi kommunikaation kannalta. Voi olla, että etäopetuksen sosiaalista merkitystä ei ehkä tule kovin paljon ajatelleeksi kun lapsi käy jo tavallista koulua. Toisaalta erityisesti ulkomaille muuton alkuvaiheissa saattaa verkkokeskustelusta olla sellainen hyöty, että lapsi huomaa myös muiden samanikäisten lasten elävän ulkomailla, ja joku voi kokea tämän vertaistuen todella arvokkaaksi. Huoltajien vastauksista selviää myös, että lapset pitävät verkko-opettajaa hyvin tärkeänä henkilönä. Huoltajat kuvaavat haastatteluissa vanhemman tuen tärkeyttä etäopiskelun onnistumiselle verkko-opetuksessa. Erityisesti pienempien lasten äitien huoleksi jää verkko-opiskelun integroiminen osaksi perheen ja lapsen muuta elämää. Perheet ovat ympäristössään aktiivisia toimijoita. Lapsi saattaa myös kiintyä paikalliseen luokkaansa ja asuinpaikkakunnalta saatuihin kavereihin. Etäyhteys on tärkeä myös paluumuuton jälkeen. Eräs äiti kuvasi tunnelmia paluumuuton jälkeen seuraavasti:

”Nää on tosi aktiivisia, ihan uskomattomia. Meil on joka ilta tääl joku Skype sessio...sit niil emailit viuhkuu ja normaalit postit paukkuu ja nää on tosi aktiivisia ja nyt he suunnittelee millo he menee ite sitten käymään kylässä...ne on tosi hyvät ystävät sieltä et toivottavasti

sit säilyyki.[...] lasten jäähyväiset, se oli kaikkein kauheinta. Kyl ain aikuinen pystyy luovimaan mut kun kattoo miten ihmissuhteet menee näillä pienillä ihmisillä ni se tuntuu tosi pahalta. Mutta on tää maailma pienentyyn tosiaan ton Skypeen ansiosta ni se helpottaa kuitenkin et pystyy olemaan paremmin yhteydes ku ennenvanhaan..”

Lapset tarvitsevat vanhempien apua ja tukea verkko-opiskelussa

Verkkokyselyssä viisi tyttöä (9-14v.) kuvasivat millaista päätelaitetta ja mitä ohjelmistoja he olivat käyttäneet verkkokoulun opetukseen osallistumisessa. Tytöt kertoivat käyttäneensä tietokonetta ja langallista tai langatonta internet -yhteyttä, koska kännykällä sivustojen lataamiseen meni jonkin verran enemmän aikaa. Tytöt kertoivat myös, että yhteydet olivat pääsääntöisesti toimineet hyvin. Verkkokoulun oppimisympäristö oli toiminut Skypeä paremmin. Verkko-opetuksessa käytettiin oppimisympäristön lisäksi myös Arctic House kommunikaatio- ohjelmaa sekä sähköpostia. Yksi tytöistä kertoi käyttävänsä myös youtubea videoiden tallentamiseen. Vastauksesta ei kuitenkaan selvinnyt se, liittyikö videoiden tekeminen vapaa-ajan toimintaan vai opiskeluun. Verkkokursseilla opettajat olivat antaneet tehtäviä, jotka piti tehdä oppimisympäristössä tietyn ajan kuluessa. Toiset tytöistä tekivät verkkokoulun tehtäviä viikoittain, kun taas toiset tekivät verkkotehtäviä aina kun heillä oli aikaa muulta koulunkäynniltä. Yhdellä tytöistä etäopetusta oli maanantaisin kahden oppitunnin ja torstaisin yhden oppitunnin ajan. Verkkokursseilla tytöt opiskelivat äidinkieltä, matematiikkaa, englantia, ruotsia, historiaa ja käsitöitä. Lisäksi yksi tytöistä oli suorittanut kirjallisena etäkursseina ympäristö- ja luonnontietoa ja uskontoa, koska näistä oppiaineista ei ollut saatavilla verkkokursseja. Yksi tytöistä kuvasi verkkokursseilla tekemäänsä tehtävää seuraavasti: *“Minun piti tehdä virkkaamalla jotain, valmiista työstä piti ottaa kuva ja lähettää se opettajalle. Tehtävä oli mielestäni hauska”.*

Tytöt kertoivat myös tarvitsevansa joskus aikuisen apua etäopetuksessa. Apua on tarvittu ohjelmistojen käytössä esimerkiksi sivustolle kirjautumisessa tai tekstien ja kuvien lisäämisessä oppimisympäristöön. Apua oppimiseen ja opiskeluun liittyviin asioihin tytöt olivat saaneet verkkokoulun opettajalta tai sitten omilta vanhemmiltaan:

“Uusien asioiden ja läksyjen teossa joskus tarvitsen apua.”

“Olen selvinnyt itse selvinnyt etäopetuksesta. Tietysti välillä olen tarvinnut netti opelta apua, mutten muuten.”

“Välillä helpottaa, kun vanhempien kanssa käy läpi asiat joita en ole ymmärtänyt.”

Yhteydenpito sukulaisiin ja kavereihin ei ole kovin vaikeaa nykyisillä tieto- ja viestintätekniikan välineillä ja sovelluksilla. Yhteydenpito Suomessa olleeseen luokkaan ja kavereihin on lapsen ja perheen oman aktiivisuuden varassa. Osa ulkomailla asuneista perheistä on ollut poissa Suomesta monen vuoden ajan. Lapsella ei silloin ole välttämättä vanhaa lähikoulua ja omaa luokkaa mihin palata. Lisäksi jotkut perheet saattavat palata Suomeen eri paikkakunnalle kuin missä he asuivat ennen ulkomaille muuttoaan. Suomeen paluun tullessa ajankohtaiseksi saattaa ajatus omaan kouluun palaamisesta nousta pintaan.

Eräs tyttö kuvasi ajatuksiaan seuraavasti:

“Kavereihin on aina kiva pitää yhteyttä, mutta on ollut myös hyvä pysyä ajantasalla asioista joita oma luokkani opiskelee/ tekee Suomessa. Välillä oman luokan Suomessa opiskelemista asioista on stressaavaa kuulla, koska se aiheuttaa paineita oppia kaikki samat asiat ensi syksyyn mennessä, jolloin palaan takaisin Suomeen vanhalle luokalleni.”

Etäopetus 10 vuoden kuluttua - yhteisöllisyyttä ja pelillisyyttä

Teemahaastattelun lopuksi Etäkoulu Kulkurin verkkokoulun opettajia pyydettiin kuvaamaan näkemyksiään siitä, miltä etäopetus ja Kulkurin verkkokoulu näyttäisivät 10 vuoden kuluttua:

“Varmaankin niinku enemmän interaktiivisempaa ja sillä lailla yksilöllisempää, että niihin omiin tarpeisiin saa selkeemmin vastinetta. En tiedä miten nämä interaktiiviset välineet sitten kehittyvät että jotenkin nää tämmöset ryhmien tapaamiset verkossa ni vois tulla vielä elävämmiksi jollain tapaa”

“Vaikea sanoa, verkko-ja etäopetusta on niin monenlaista...voi se etäopetus olla sellanen et se tulee tonne perusopetukseen ja lukio-opetukseen ja muillekin asteille ehkä vahvemmin, mutta en mä usko et se koskaan tulee korvaamaan lähiopetusta. Ehkä se vois olla etäopetus semmonen että sen avulla voidaan saada joustoa että kun on monenlaisia oppilaita ja monenlaisia tarpeita, ehkä 10 vuoden kuluttua sitä voisi olla enemmän. Mut että mitä Kulkuri vois olla 10 vuoden kuluttua ni, voishan se olla vielä isompi ja ehkä – aika paljon kyllä hyödynnettään kaiken maailman härpäkkeitä ja laitteita, mut voi olla että siellä enemmän sit pelillisyyttä ehkä enemmän ja ehkä enemmän yhteisöllisiä juttuja – vahvempi, yhteisöllisempi Etäkoulu Kulkuri...itse suhtaudun siihen positiivisesti, uskon, että sitä tulee olemaan enemmän sitä etäopetusta.”

“ku siinä vaiheessa kaikki toimii verkossa muutenkin niin uskon et se on enemmän vielä kytköksissä ihmisten muihin verkostoihin ja kaikki Facebookit ja muut varmasti sulautuu osaksi sitä, et se on yhä enemmän sellasta persoonien välistä ja persoonaa saa tuoda sil taval vahvasti monel taval enempi julki, ja uskon että tekniikka on monipuolisempaa ja varmempaa ja..mitähän se nyt vois olla. Itse toivoisin että se tästä kehittyisi ja uskon et siinä olis enemmän sellasta reaalihetken tuntua et on enemmän elementtejä mil saadaan lisää todellisuutta siihen simuloitua”

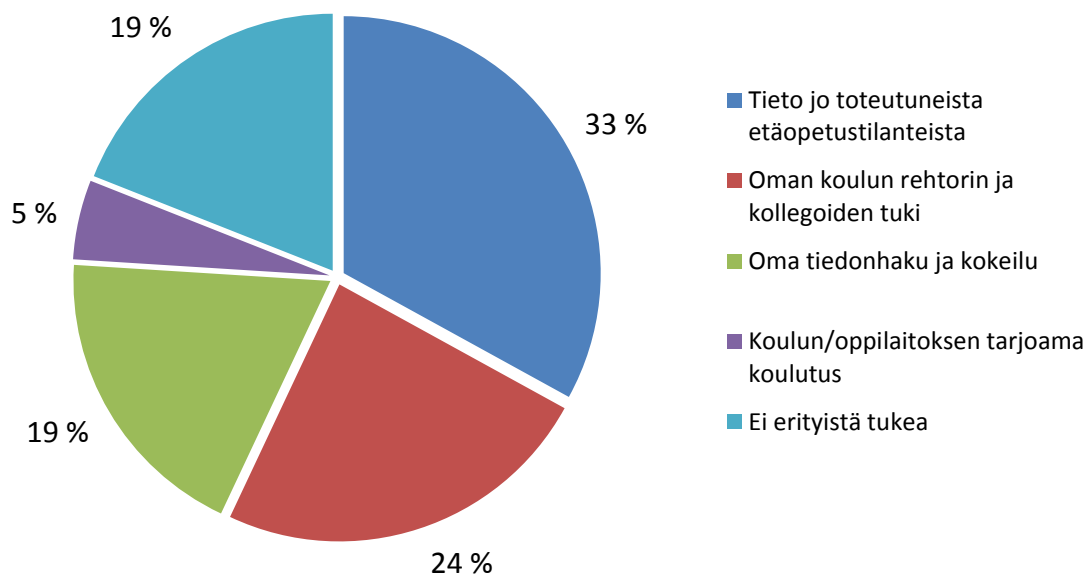
“sillon varmaan tekniikka on jo silleen kehittynyt että tällanen tietokoneen tai läppärin ääressä istuminen voi olla vanhanaikaista, koska sillon on tämmöset verkkoyhteydet niinku paremmat ja vois se olla mobiilimpaa tavallaan se oppiminen, ja videoiden ja videokuvan tekeminen olis helpompaa. Mut toisaalta, ei se välttämättä hirveesti mullistu, voi olla et se on vastaava tämmönen selkeä ja jäsennelty kurssi, missä on tehtävänannot ja linkkejä, ja videoita ja muuta...se vois myös tulla et niinku tällanen lähiopetus ja etäopetus enemmän

sulautuu yhteen, et onhan semmost tavallaan nytkin jo olemassa mut ne ei ehkä olis enää niin irrallisia”

Verkko-opettajien näkemykset liittyvät opetuksen järjestämiseen ja teknologisiin ratkaisuihin. Visioissa korostuu samanaikaisen vuorovaikutuksen ja omien oppimistavoitteiden mukaisten mahdollisuuksien lisääntyminen. Opettajat visioivat myös lähiopetuksen ja etäopetuksen entistä tiiviimpää integroitumista, sekä pelillisyyden lisääntymistä myös verkko-opetuksessa.

OPETTAJILLE VERTAISTUKI TÄRKEÄÄ ERITYISTILANTEIDEN ETÄOPETUKSESSA

Kaikilta tutkimuksessa mukana olleilta opettajilta kysyttiin myös millaista pedagogista tukea he olivat saaneet etäopetuksen järjestämiseen. Joka kolmas opettajista (33%, Kuva 1) koki saaneensa tukea muiden opettajien toteuttamien etäopetustilanteiden kuvauksista ja kokemuksista etäopetuksesta. Lähes yhtä tärkeänä pidettiin oman koulun rehtorilta ja kollegoilta saatua tukea (24%). Joka viides opettajista (19%) ei ollut saanut tai ei omasta mielestään tarvinnut erityistä pedagogista tukea. 19% opettajista oli itse hankkinut tietoa etäopetuksesta ja sen mahdollisuuksista sekä kokeilleet itse erilaisia ratkaisua.

Kuva 1. Opettajien saama pedagoginen tuki etäopetuksen järjestämiseen

Seuraavaksi opettajia pyydettiin arvioimaan kuinka tärkeänä he pitävät opettavaan sisältöön, oppimisen ohjaamiseen, vuorovaikutuksen, oppilaan motivoinnin ja arvioinnin tärkeyttä erityistilanteessa olevan tai olleen oppilaan etäopetuksen onnistumisen kannalta. Opettajat arvioivat näitä asioita asteikolla 1 -5 (ei ollenkaan tärkeä – erittäin tärkeä).

Taulukko 5. Opettajien arviot oppimiseen liittyvistä kysymyksistä etäopetuksen onnistumisen kannalta (% , tärkeimpänä pidetty asia ylimpänä).

	1	2	3	4	5
Oppilaan motivointi	0	0	9	27	64
Vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä	0	5	0	41	55
Oppilaan aktivointi	0	0	9	41	50
Oppilaan yksilöllinen ohjaaminen	0	5	9	36	50
Palautteen antaminen	0	5	18	18	59
Opetettavan sisällön tarkka välittäminen opettajalta oppilaalle	0	0	32	59	9
Vuorovaikutus oppilaan ja ikätoverien välillä	9	9	23	23	36
Opetettavan sisällön käsittely ja muokkaaminen yhdessä oppilaan kanssa	5	5	27	45	18
Oppilaan suoriutumisen jatkuva arviointi	0	14	36	36	14

Etäopetuksen onnistumisen kannalta 68% opettajista arvioi opetettavan sisällön tarkan välittämisen olevan tärkeää tai erittäin tärkeää. Miltei kaikki opettajat (96%) pitivät etäopetuksen kannalta tärkeänä tai erittäin tärkeänä opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta, oppilaan aktivointia (91%), ja oppilaan yksilöllistä ohjaamista (86%). Yli puolet vastaajista (59%) piti tärkeänä tai erityisen tärkeänä oppilaan vuorovaikutusta omien ikätoverien kanssa. Osa vastaajista ei pitänyt tärkeänä oppilaan ja opettajan välistä vuorovaikutusta (5%) tai oppilaiden välistä vuorovaikutusta (18%). Voi olla, että näiden vastaajien opetustyössä opetus painottuu verkossa tapahtuvaan eriaikaiseen opetukseen, ja opetuksen ensisijaisena tavoitteena on asiasisältöjen oppiminen. Opetus-oppimis -prosessin luonne ja dynamiikka on tällöin aivan erilainen kuin etäopetustilanteen yhdistäminen osaksi luokan toimintaa.

Lopuksi opettajia pyydettiin myös arvioimaan, mitkä tekijät heidän mielestään ovat tärkeitä erityistilanteessa olevan lapsen etäopetuksen kuinka tärkeänä he pitävät ohjelmistojen ja laitteistojen toimivuutta, oppimisen ohjaamisen, vuorovaikutuksen, oppilaan motivoinnin ja arvioinnin tärkeyttä ohjatessaan tai opettaessaan erityistilanteessa olevaa oppilasta. Opettajat arvioivat näitä asioita asteikolla 1 -5 (ei ollenkaan tärkeä – erittäin tärkeä).

Taulukko 6. Erityistilanteessa olevan lapsen etäopetuksen ohjaamiseen vaikuttavat tekijät (% , tärkeimpänä pidetty asia ylimpänä).

	1	2	3	4	5
Verkkoyhteyksien toiminnan varmistaminen	0	0	5	18	78
Laitteiston toiminnan varmistaminen	0	0	0	27	73
Ohjelmistojen ja sovellusten käytön oppiminen	0	5	0	23	73
Oppilaan motivointi	0	0	5	32	64
Ohjelmistojen ja sovellusten toiminnan varmistaminen	0	5	5	23	68
Opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus	0	0	9	27	64
Laitteiston käytön oppiminen	0	5	0	36	59
Oppilaan aktivointi	0	0	9	41	50
Koulun tekniset tukipalvelut	0	0	18	23	59
Aikataulujen järjestäminen	5	5	18	45	27
Etäopetusoppilaan ja luokan välinen vuorovaikutus	9	0	32	27	32
Oppilaan arviointi	0	9	27	45	18
Oppilaan eteneminen muun ikäryhmän mukana	5	9	36	36	14
Oma kokemattomuus etäopetuksesta	9	32	32	23	5
Oppilaan kokemattomuus etäopetuksesta	18	23	36	18	5

Ohjatessaan erityistilanteessa olevaa oppilasta etänä suurin osa opettajista piti erittäin tärkeänä verkkoyhteyksien (78%, Taulukko 6), laitteistojen (73%) ja ohjelmistojen toimivuutta (68%). Suurin osa opettajista piti tärkeänä tai erittäin tärkeänä aikataulujen järjestämistä(72%) ja koulun teknisten tukipalvelujen saatavuutta (82%). Etäopetustilanteessa miltei kaikki opettajat pitivät tärkeänä tai erittäin tärkeänä opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta (91%), oppilaan motivointia (96%) ja aktivointia (91%). Oppilaan vuorovaikutusta muun luokan kanssa piti tärkeänä 59% opettajista. Sen sijaan omaa kokemattomuuttaan (77%) tai oppilaan kokemattomuutta (73%) etäopetustilanteissa opettajat eivät nähneet kovinkaan tärkeänä asiana. Opettajien näkemysten mukaan erityistilanteessa olevan oppilaan ohjaaminen vaatii laitteistojen ja ohjelmistojen toimivuuden lisäksi myös aikataulujen

yhteensovittamista. Etäopetuksen onnistumisen kannalta tärkeää on myös oppilaan motivaation ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen.

POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa selvitettiin etäopetuksen järjestämistä tilanteissa, joissa lapsen tavanomainen koulunkäynti muuttuu tai keskeytyy lapsen sairastuessa vakavasti tai perheen muuttaessa ulkomaille. Aihetta tarkasteltiin lasten, huoltajien ja opettajien näkökulmasta. Tutkimuksen toteuttamisen aikaan 2013 pitkäaikaissairaiden lasten etäopetukseen liittyviä näkökulmia käsiteltiin myös mediassa ja eSKO-hanke sai Campus Awards -palkinnon. Pitkäaikaissairaiden lasten, kuten ei myöskään ulkomailta asuvien lasten, etäopetuksen toteuttamista ei ole kovin paljon tutkittu. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten eri-ikäisten oppilaiden etäopetus on järjestetty, ja miten etäopetuksen avulla on voitu tukea erityistilanteessa olevan lapsen koulutyöhön osallistumista.

Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ensiarvoisen tärkeää

Maassamme opetuksen järjestäjällä, kunnalla tai kaupungilla, on velvollisuus järjestää opetusta vakavasti sairastuneelle lapselle. Vakavasti sairastuneen lapsen opetus pyritään järjestämään sairaalakoulun opetuksen tai kotiopetuksen, sekä etäopetuksen avulla. Kotiopetuksen määrään ja etäopetuksen järjestämiseen vaikuttavat kuntataloudelliset asiat sekä opettajien uskallus käyttää tieto- ja viestintäteknikkaa, mikäli etäopetus on heille uusi asia. Apua etäopetuksen järjestämiseen liittyvissä asioissa on saatavilla Opetushallituksen rahoittamien sairaan lapsen etäopetushankkeiden toimijoilta, jotka pyrkivät kehittämään malleja sairastuneen lapsen koulunkäynnin turvaamiseksi etäopetuksen avulla.

Koulunkäynti saatetaan kokea toissijaiseksi vakavan sairauden vuoksi, mutta sillä on kuitenkin suuri merkitys oppilaan elämässä. Etäopetuksen yhtenä lähtökohtana voidaankin pitää sitä, että lapsi on identiteetiltään aina osa ympäristöään - kotona hän on perheen jäsen ja koulussa hän on luokan jäsen, oppilas (diFiore et al., 2013). Kuulumisen tunne kouluun ja luokkaan saattaa tuntua hyvin tärkeältä pitkän hoitojakson aikana silloin kun oppilas on muuten eristetty kavereistaan. Tutkimusten tulokset osoittavat, että lasten, huoltajien ja opettajien näkemysten mukaan pitkäaikaissairaana lapsen etäopetuksen tavoitteena ei ole niinkään eri oppiaineiden sisältöjen oppiminen vaan sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen. Koulu on olennainen osa lapsen arkipäivää, ja sen merkitys on keskeinen vaikka lapsen tilanne muuttuisi sairastumisen myötä. Itse asiassa sairastumisen myötä koulun merkitys saattaa jopa korostua, sillä koulunkäynti on yksi pysyvä asia lapsen elämässä. Sairauteen ja sen hoitoon liittyvät asiat saattavat vaikuttaa lapsesta pelottavilta, joten tutut kouluasiat antavat lapselle mahdollisuuden saada muuta ajateltavaa. Koulu on kuin ankkuri, joka pitää kiinni arjessa. Etäyhteyden avulla sairastunut lapsi voi halutessaan keskustella tilanteestaan omien luokkakavereidensa kanssa. Joskus sairauden edetessä etäopetus saattaa kuitenkin tuntua lapsesta ikävältä asialta. Luokan opetukseen osallistuminen etäyhteyden välityksellä voi muistuttaa lasta kaikesta siitä, mihin hän ei voi sairauden takia osallistua. Vaikka tieto- ja viestintäteknikan (TVT) avulla voidaan mahdollistaa lapsen yhteyden säilymisen luokkaan, tulee etäopetuksessa huomioida myös TVT:n käyttöön liittyvät tietoturvaan ja yksityisyyden suojaan liittyvät asiat. Etäopetuksen järjestäminen vaatii aina huoltajien suostumuksen.

Etäopetuksen järjestäminen vaatii vanhempien, sairaalakoulun ja oman koulun yhteistyötä. Opetuksen suunnittelussa otetaan huomioon lapsen tilanne ja ennuste. Tutkimuksen tulosten mukaan monet perheet olivat saaneet apua etäopetuksen järjestämiseen. Toiset perheistä joutuivat vaatimaan oikeuksiaan lapsen opetuksen järjestämisen puolesta, mihin perheellä ei ehkä löydy, eikä toivottavasti tarvitsisikaan löytyä, voimavaroja. Apua sairaan lapsen etäopetuksen järjestämiseen vanhemmat olivat saaneet sairaalakoulun henkilökunnalta sekä lapsen omalta opettajalta. Kouluilla tulisi kuitenkin olla selkeät ohjeet siitä, miten eri tilanteissa etäopetusta järjestetään ja millä resursseilla, sekä ketkä toimijat kunnassa vastaavat lasten ja nuorten etäopetuksen toteuttamisesta. Monissa kunnissa näihin asioihin on kiinnitetty huomiota ja tietoisuus etäopetuksen monenlaisista mahdollisuuksista on lisääntynyt viime vuosina. Tähän tutkimukseen vastanneet ovat saattaneet kuvata kokemuksiaan, joista on kulunut jonkin verran aikaa, joten nykytilanteesta ei siten voida tehdä kattavia johtopäätelmiä. Tutkimusaineisto on myös pieni, joten tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää. Tutkimusaineiston rajallisuus johtuu varmasti tilanteiden harvinaisuudesta. Kukaan ei osaa odottaa lapsen vakavaa sairastumista, eikä silloin varsinkaan ole heti valmis kertomaan kokemuksistaan.

TVT:n vuorovaikutuksellisen välineet ja ohjelmistot mahdollistavat monenlaisia tapoja toteuttaa etäopetusta. Tämä tutkimus osoittaa, että etäopetuksessa käytetään erilaisia sovelluksia ja ohjelmistoja. Etäopetuksessa painottuu vielä jonkin verran oppikirjojen käyttö. Oppikirjoissa opittava aines on pilkottu kullekin ikäryhmälle sopiviin palasiin ja lapset ovat tottuneet käyttämään oppikirjoja. Opettajan ohjeiden ja oppikirjan rakenteen avulla on helpompi pysyä muun luokan tahdissa. Vaikka oppikirja on hyvin soveltuva, etäopetus ei silti ole pelkkää oppikirjojen käyttöä tai opetuksen seuraamista Skype-yhteyden avulla. Etäopetuksessa, kuin myös tavallisessa luokassa voitaisiin käyttää nykyistä enemmän sähköisiä oppimateriaaleja, joita oppilas voisi tehdä sekä koulussa että kotona. Jos sähköistyvien oppimateriaalien ja tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttö yleensäkin lisääntyisi kouluissa, voisikohan etäopetustilanteessa oleva lapsi unohtaa olevansa erityistilanteessa jos muutkin käyttäisivät samoja työskentely-ympäristöjä? Tutkimuksen tulokset osoittavat, että etäyhteyden avulla voidaan tarjota oppilaalle mahdollisuus olla osa luokkakaveri- ja saada opetusta oman luokan mukana. Tämä ei vaikuta pelkästään oppilaiden nykyhetkeen, vaan sillä on myös kauaskantoisia seurauksia heidän tulevaisuudessaan. Monet tärkeät kyvyt opitaan koulussa ja ikätovereiden mukana pysyminen saattaa vaikuttaa myöhemmin positiivisesti opiskelumotivaatioon (vrt. Trentin, 2013).

Lapsen sairastuminen on aina vaikea tilanne hänen perheelleen ja lähipiirilleen. Sairastuminen koskettaa myös lapsen ympärillä olevia, erityisesti koulussa samassa luokassa olevia oppilaita ja opettajaa. Opettaja auttaa luokan muita oppilaita käsittelemään luokkakaverin sairastumisen herättämiä tunteita ja vastaa heidän kysymyksiinsä. Opettajan sopii huoltajien kanssa sairastuneen lapsen koulutyöhön liittyvistä asioista, ja hänen roolinsa on tärkeä etäopetuksen järjestämisessä. Hänen mahdollisuutensa käyttää etäopetusta vaikuttaa suoraan sairastuneen lapsen mahdollisuuksiin pysyä oman luokkansa mukana ja olla yhä luokkansa jäsen. Tämän tutkimuksen tulosten valossa voidaan sanoa, että perheet kokivat koulun ja opettajan tuen erittäin tärkeäksi. Myös opettaja saattaa tarvita tukea etäopetuksen järjestämiseen, varsinkin jos hänellä ei ole siitä aikaisempaa kokemusta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että yleisesti etäopetuksen järjestämisessä opettajat saavat tukea

toisten opettajien kokemuksista. Tärkeä tuki opettajalle on myös oman koulun rehtorin ja muun työyhteisön tuki. Tulevissa tutkimuksissa olisikin tärkeää selvittää sitä, miten paljon opettajat saavat ja tarvitsevat työnohjausta tai koulutusta pitkäaikaissairaana lapsen etäopetuksen toteuttamiseen. Tulokset osoittavat myös, että etäopetuksen toteuttamisessa ei ole yhtä oikeaa ratkaisua, vaan tilanteessa pitää ensisijaisesti huomioida lapsen vointi ja motivaatio osallistua koulutyöhön.

Kulkurikoulusta eväitä elämään ja opiskeluun

Ulkomaille muuttaneilla perheillä on myös omat haasteensa kaukana kotimaan tutuista ympyröistä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden lasten huoltajien mukaan etäopetuksen ensisijaisena tavoitteena voidaan pitää suomen kielen ylläpitämistä. Etäopetuksen onnistuminen vaatii myös vanhempien panostusta ja sitoutumista. Huoltajien sitoutumisen lisäksi lasten halukkuuteen osallistua verkkokoulun opetukseen vaikuttivat verkkokursseilla käytettävät innostavat ja kiinnostavat materiaalit, sekä verkossa pidettävät reaaliaikaiset oppitunnit. Reaaliaikaisten oppituntien järjestäminen on haastavaa, koska oppilaat asuvat eri puolille maailmaa, ja yhteisen ajan löytäminen voi olla vaikeaa. Verkko-opetuksessa tärkeää on myös opettajien läsnäolo ja luottamuksellisuus. Luottamuksellisuuden saavuttaminen oppilaan ja opettajan välille on haastavampaa verkon välityksellä kuin kasvokkain tilanteessa. Toisaalta verkkokoulun opettajien antama henkilökohtainen ohjaus auttaa lapsia huomaamaan missä kohdin he tekevät virheitä. Tämä kehittää myös lasten oppimaan oppimisen taitoja eli metakognitiivisia taitoja. Lapset oppivat myös tieto- ja viestintätekniisiä taitoja, joita he voivat hyödyntää myöhemmässä opiskelussa. Toisaalta interkulttuurisuus laajentaa lasten maailmankuvaa, ja olisi tärkeää että lasten kokemukset voitaisiin paremmin huomioida koulussa paluumuuton jälkeen (ks. Warinovski, 2012).

Etäkoulu Kulkurissa lapset pystyvät suorittamaan joko haluamansa oppiaineen sisältöjä tai peruskoulun oppimäärän. Etäkoulu Kulkurin verkkokoulussa voi opiskella monenlaisia oppiaineita. Verkkokoulun opettajien hyödyntävät opetuksessaan sekä itse tekemiään oppimateriaaleja että verkostoa löytyviä sähköisiä oppimateriaaleja. Nähtäväksi jää, kuinka paljon tulevaisuuden verkkokoulussa hyödynnetään pelillisyyttä ja reaaliaikaista opetusta erilaisissa virtuaaliympäristöissä.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että tietoa etäopetuksen mahdollisuuksista, niin ulkomaille muuton tullessa ajankohtaiseksi kuin myös lapsen sairastuessa, tulee levittää laajalti eri toimijoille, kuten opetustoimessa työskenteleville, opettajille, opettajaksi opiskeleville ja kouluikäisten lasten vanhemmille. Tieto- ja viestintätekniikka tarjoaa monia mahdollisuuksia etäopetuksen järjestämiseen. Etäopetuksen avulla voidaan turvata lapsen koulupolun jatkuminen. Tärkeintä ei aina kuitenkaan ole pelkkä tietosisältöjen oppiminen, vaan se, että lapsi voisi tuntea kuuluvansa omaan luokkaan tai muiden samassa tilanteessa olevien kanssa samaan ryhmään. Ulkomailta asuvien perheiden lapset joutuvat integroitumaan suomalaiseen koulukulttuuriin palattuaan takaisin kotimaahan. Ulkomailta asuneiden lasten kulttuurienvälisyys tulisi voida näkyä enemmän koulun arjessa. Viemällä viestiä eteenpäin etäopetuksen mahdollisuuksista saamme kaikki mukaan kouluun - lähellä tai kaukana - ei ainoastaan oppimaan vaan myös toimimaan yhdessä muiden kanssa!

Lähteet

- Di Fiore, F., Lamotte W., Van Reeth, F., & Janssens,E. (2013). Again at my School by Fostering Communication through Interactive Technologies for Long Term Sick Children: The ASCIT Project. In G. Trentin & V. Benigno (Eds.). Network, Technology and Homebound Inclusive Education, pp. 99-122. Hauppauge, NY: Nova Science Publishers Inc.
- Mantila H., Mämmelä M., & Huttunen A. (2013). Etäopetus erityistilanteissa – Sairaanakin selviää koulusta. <http://sairaanakinselviaakoulusta.wordpress.com/etaopetusopas/> (luettu 31.1.2014)
- Trentin, G. (2013). Hospital and Home School Education: A Pontential Crucible for "2.0 Teachers" . In G. Trentin & V. Benigno (Eds.). Network, Technology and Homebound Inclusive Education,p. 85-98. Nova Science Publishers Inc., Hauppauge, NY.
- Warinowski, A. (2012). Maailmalle yhtenä,takaisin toisena? Suomalaisten ekspatriaattiperheiden lapset kulttuurisissa siirtymissä. Siirtolaisinstituutin tutkimuksia 42. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

